Pomníky velké války v Královéhradeckém kraji

Celý rok 2018 je spojen se stoletým výročím vzniku samostatného Československa po rozpadu rakousko-uherské monarchie, ale i s ukončením světové války. Na 1. světovou válku, které se brzy začalo říkat velká válka, nešlo zapomenout. V jejím důsledku došlo k radikálním změnám, které ovlivnily zásadním způsobem politickou mapu Evropy. Velká válka si vyžádala životy asi 10 milionů lidí, zraněných bylo více jak 20 milionů a téměř 8 milionů bylo pohřešovaných. Statisíce civilistů navíc zemřely v důsledku světového konfliktu v zázemí. Již v průběhu velké války vzniklo množství soukromých iniciativ, které vyzývaly k prokazování úcty a sounáležitosti s oběťmi a jejich rodinami. Samotný vznik byl podporován i vládou rakousko-uherské monarchie, který byl motivován myšlenkou spolunáležitosti v těžké době.

Okresní hejtman v Novém Městě nad Metují Dr. Bedřich Porkert zaslal starostům obcí novoměstského politického okresu 30. června 1916 podnět k výstavbě pomníků, *aby po ukončení nynější války zřízen býti mohl společný pomník – socha neb obelisk – pro všechny v nynější válce padlé neb zemřelé příslušníky zdejšího politického okresu s vyznačením jejich jmen a obcí příslušných.*

Během válečného konfliktu přibývalo obětí na frontách, které nebylo možné pohřbít v rodné zemi, kromě nich umírali vojáci na následky válečných útrap doma nebo ve vojenských lazaretech. Proto začala vznikat pietní místa na hřbitovech, veřejných prostranstvích měst, městeček a obcí. Nejstarší památníky v Královéhradeckém kraji vznikaly ještě v době války, někde se jejich realizace kvůli nedostatku peněz nebo neshodám při výběru autora či podoby pomníku protahovaly až do 30. let. Pomníky vytvářeli významní čeští sochaři jako Jaroslav Horejc, Břetislav Benda, Emil Schwantner, Josef V. Škoda, Josef Wagner či Josef Bílek, František Bílek, Václav Suchomel, Karel Stuchlík a mnozí další.

Památníky se budovaly na celém území nově se rodícího státu, vznikaly v oblastech českých, německých i smíšených. Především v česky mluvících oblastech se lidé zbavovali všech upomínek na zaniklou monarchii. Památku vojáků, kteří většinou bojovali v uniformě habsburské monarchie, tak připomínají pomníky s národní symbolikou – lvem či lípou – sokolskými nebo legionářskými atributy. V oblastech německých se tento trend tak naplno neprojevoval. Pomníky nesly často atributy zaniklé monarchie. I tato částečná podobnost s uniformami německé armády mohla vést k jejich likvidaci po 2. světové válce. Pomníky obětem velké války se často staly prvním a monumentálním sochařským i architektonickým objektem ve veřejném prostoru mnoha obcí a měst nově vzniklé republiky.

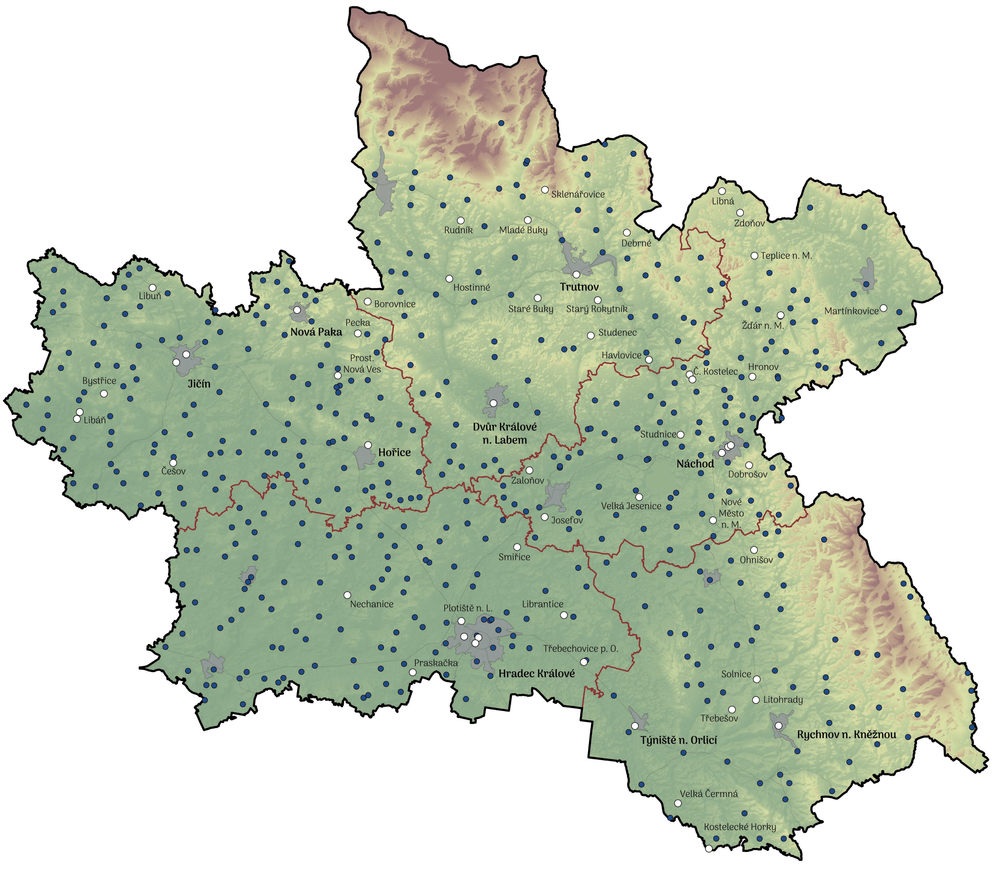

1918
100
2018

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV | ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVIŠTĚ V JOSEFOVĚ

Monumentální pomníky a památníky

Masarykova věž samostatnosti v Hořicích

Okres Jičín

Monumentální stavba, vybudovaná jako památník obětem 1. světové války z celého okresu, je umístěna nad městem na hřebeni Hořického chlumu ve výšce 408 m n. m. a vytváří Hořicím zdaleka viditelnou dominantu. Základní kámen byl položen 10. července 1926 za přítomnosti prvního prezidenta Československé republiky T. G. Masaryka. Plány na zbudování víceúčelové rozhledny jsou však starší, futuristické návrhy stavby se objevovaly již na pohlednicích z počátku 20. století. Na stavbě se výrazně podílela místní sochařská škola. V západním křídle stavby je umístěna pietní síň, v níž jsou na vsazených deskách ze sliveneckého mramoru vytesána jména 813 padlých v 1. světové válce z bývalého hořického okresu. Po 2. světové válce přibyla jména dalších 128 obětí nacistické okupace, výzdobu doplňuje plastika Františka Přítele – *Raněný vojín* – vytvořená z růžového solnohradského mramoru. Síň ve východním křídle byla projektována jako Památková síň a dnes v ní je umístěna specializovaná expozice městského muzea věnovaná odbojové činnosti. Průčelí obou křídel, která jsou zaklenuta segmentovými střechami, zdobí mohutné pískovcové reliéfy s motivy československého odboje v letech 1914–1918. Jejich autory jsou Jan Vávra a Karel Lenhart, oba tehdy ještě žáci Otakara Španiela, který také prováděl korektury. Na západním křídle od sochaře Jana Vávry jsou zobrazeny legie francouzské, ruské a italské, znázorňující odboj zahraniční, na východním od sochaře Karla Lenharta přicházejí tři motivy z odboje domácího – *Přísaha českých spisovatelů, Prohlášení nezávislosti Československa T. G. Masarykem a 28. říjen 1918.* Všech šest třímetrových reliéfů, každý o hmotnosti 70 q, bylo reprodukováno v dílnách sochařské hořické školy. V objektu se nacházel také byt pro domovníka, strážce věže. V nejvyšší části stavby byla zřízena amatérská astronomická observatoř a věž byla ukončena kupolí. Společně s věží byla vybudována i příjezdová komunikace nazvaná Cestou legií, jejíž východní vstup měla zdobit dvě monumentální sousoší – *Legie doma a Legie za hranicemi* podle návrhu hořického sochaře a legionáře Františka Duchače Vyskočila (1886–1927). Zcela dokončené sousoší Legie za hranicemi bylo slavnostně odhaleno až 28. října 2000. Postava ruského legionáře, kterou podle dochovaného zmenšeného modelu zhotovili Tomáš Vondruška a Jiří Novák z Hrubé Skály, zaplnila prázdné místo na pomníku.
Město Hořice po téměř 80 letech uvažuje dostavět Masarykovu věž samostatnosti podle původního projektu od arch. Františka. Blažka (1863–1944). Věž by měla povyrůst o dalších 15 metrů.

Kostel sv. Mikuláše v Hradci Králové

Kostel byl původně vybudován ve východoslovenské obci Habura jako pravoslavný chrám svatého Michaela archanděla. Dříve se uvádělo, že byl postaven v letech 1505–1510, při přípravě jeho rekonstrukce v roce 2016 však bylo pomocí dendrochronologie zjištěno, že je zhruba o sto let mladší; dřevo na jeho stavbu bylo totiž pokáceno mezi lety 1595–1607. Když si v Habuře postavili nový kamenný kostel, prodali ho nedaleké obci Malá Poľana, kde byl znovu postaven jako řeckokatolický kostel a v roce 1759 zasvěcen svatému Mikuláši divotvůrci. Během 1. světové války byl poničen. Podobně jako v Habuře i v Malé Poľaně si postavili nový zděný kostel. V roce 1934, kdy hrozilo jeho zničení, jej zakoupilo město Hradec Králové z iniciativy starosty Josefa Pilnáčka. V létě 1934 byl rozebrán a přestěhován do Hradce Králové, do Jiráskových sadů a nákladně restaurován. Symbolicky byl otevřen 28. října 1935 jako pravoslavný chrám na památku československých legionářů padlých v Rusku. O rok později byla do kostela uložena pamětní kniha padlých, *Hradec Králové svým vojákům*, s obrázky z mobilizace v roce 1914 a životopisy padlých.

Kostel Nejsvětějšího srdce Páně v Hradci Králové

Funkcionalistická stavba kostela zasvěceného Božskému Srdci Páně byla stavěna v letech 1928–1932 podle návrhu pražského architekta Bohumila Slámy (1887–1961). V dobovém tisku se uvádí, že impulsem k postavení nového chrámu byla snaha vybudovat důstojný památník katolickým vojákům královéhradecké diecéze, kteří zahynuli na bojištích 1. světové války. Svůj velký význam sehrála i snaha katolické církve po roce 1918 probudit národní uvědomění a posílit myšlenku v nově vznikajícím státě. Slavnostní položení základního kamene v září 1928 se stalo součástí oslav 10. výročí založení Československé republiky. Kostel měl být slavnostně vysvěcen 28. září 1929 k tisíciletému výročí smrti sv. Václava, k tomu však nedošlo kvůli finančním potížím. Navíc větrná smršť 4. července 1929 strhla lešení a s ním i velkou část založené klenby, která byla připravena k betonování. V listopadu 1930 byly vysvěceny zvony kostela. Posvěcení kostela proběhlo 14. srpna 1932 a celebrantem byl tehdejší královéhradecký biskup Mons. Mořic Pícha. V interiéru na vyvýšených schodech kněžiště je umístěn mramorový kvádrový sokl s našikmo položenou deskou, na které je zobrazen kříž, okolo něj jsou vavřínové ratolesti se stuhou, která nese nápis *Památce padlých ř. kat. vojínů diecese královéhradecké.*

Zvonice v Praskačce

Okres Hradec Králové

V roce 1935 byla slavnostně odhalena zvonička před domem čp. 28, která byla postavena nákladem místní rady Církve československé. Na zvoničce je umístěna deska se jmény 25 obětí padlých ve světové válce. O stavbě zvoničky bylo jednáno poprvé na schůzi rady v Praskačce 9. března 1934 v hostinci u p. Michálka. Podle protokolu stavební komise z 21. března 1934 obecní rada doporučuje zastupitelstvu stavbu ke schválení, mimo to nedoporučuje odprodej pozemku pod stavbu, nýbrž propůjčení místa na 25 let za úplatu 1 Kč ročně. Místo pro zvoničku bylo později pronajato na 40 let za poplatek 1 Kč ročně. Stavbu projektoval arch. Č. Pluhovský, stavitel v Praskačce – Hradci Králové, povolení stavby bylo vydáno 18. března 1935.

1918
100
2018

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV | ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVIŠTĚ V JOSEFOVĚ

Tvůrci pomníků

Většina pomníků padlým v 1. světové válce vznikala jako díla regionálních sochařů na objednávku obcí, měst, spolků i soukromých osob. Byli osloveni sochaři, kamenosochaři i kameníci v blízkém i vzdáleném okolí. Mezi přední zhotovitele patřil např. Josef Vít z Konecchlumí, Karel Stuchlík (1884–1956) a Karel Ryba z Jičína, Jaroslav Jedlička z Vojic a František Bílek (1889–1944) z Podhorního Újezdu nebo Vladimír Mertlík z Kuklen u Hradce Králové, Karel Hilse z Pouchova ad. Na návrzích pomníků se ve velké míře podíleli také profesoři kamenicko-sochařské školy v Hořicích, např. Antonín Mára (1877–1946), Václav Suchomel (1869–1930), ředitel kamenicko-sochařské školy Václav Weinzettl (1862–1930) a mnozí další.

Český sochař německé národnosti **Emil Schwantner** (1890–1956) se narodil v Královci u Žacléře, absolvoval odbornou keramickou školu v Teplicích. V letech 1909–1912 studoval na Akademii výtvarných umění v Praze u Josefa Václava Myslbeka a jeho asistenta Jana Štursy. V Lipsku spolupracoval s Franzem Metznerem na pomníku ke stému výročí bitvy národů. Už na počátku války, roku 1914, se ve Vídni přihlásil jako dobrovolník. Po válce se vrátil do rodného kraje, kde do mnoha pomníků padlým vtělil protiválečnou symboliku. Dochovala se celá řada potrétní tvorby a osobitých zvířecích plastik, jeho pomníky padlým byly však z velké části po druhé světové válce zničeny. V roce 1946 byl vysídlen a žil v Schönebecku na Labi, kde také zemřel.

Jaroslav Horejc (1886–1983), významný sochař a výtvarný pedagog, se vyučil gravírníkem a cizelérem. V letech 1906–1910 studoval na pražské Uměleckoprůmyslové škole i u Stanislava Suchardy a Josefa Drahoňovského. Na Uměleckoprůmyslové škole vedl ateliér pro umělecké zpracování kovů. S architektem Vilémem Kvasničkou vytvořil pomník Osvobození na náměstí Odboje ve Dvoře Králové, je také autorem pamětní desky na Jiráskově divadle v Hronově nebo náchodské sokolovně.

Karla Vobišová-Žáková (1887–1961) absolvovala na sochařsko-kamenické škole v Hořicích u profesora Quido Kociana, ve studiu pokračovala v letech 1917–1921 na Uměleckoprůmyslové škole v Praze u profesorů Josefa Drahoňovského, Bohumila Kafky, Stanislava Suchardy a Štěpána Zálešáka. V roce 1919–1920 pobývala na studijní cestě v Mnichově a u prof. Antona Hanáka ve Vídni, v letech 1920–1924 v Paříži u Emila Antoina Bourdella. Autorka pomníku legionáře v Jírových sadech v Nové Pace je považována za první profesionální českou sochařku.

Těžiště tvorby **Josefa Arnošta Gausseho** (1910–1989) je především v portrétní plastice, restauroval také mnohé historické sochy. Několik let žil v Belgii a později emigroval do Kanady, kde také zemřel. Pro rodinu Holzbecherovu vytvořil na náchodském hřbitově sousoší vojáka s dítětem.

Karel Pokorný (1891–1962) autor návrhu pomníku v Jasenné se původně učil uměleckým zámečníkem v Hradci Králové, od roku 1911 studoval na Uměleckoprůmyslové škole u prof. Josefa Drahoňovského. O tři roky později byl přijat na Akademii výtvarných umění do ateliéru Josefa V. Myslbeka, u něhož později působil jako asistent. Patřil k předním představitelům socialistického realismu.

Rudolf Kabeš (1885–1974), rodák z Deštného u Jindřichova Hradce, obdržel několik cen v soutěžích na pomníky obětem 1. světové války, kterých vytvořil téměř dvě desítky. Vedle těchto pomníků vytvářel monumentální pomníky M. Janu Husovi, Tomáši G. Masarykovi i pamětní desky. Je mj. autorem pomníku legionářům na hřbitově v Hronově.

Josef Václav Škoda (1901–1949) studoval v letech 1921–1925 na Akademii výtvarných umění v Praze u Jana Štursy, v letech 1926–1927 pokračoval na Uměleckoprůmyslové škole v Praze u Otto Gutfreunda. Je autorem řady soch, sousoší a pomníků především na Hradecku. Jeho návrhy prováděli ve své dílně v Hradci Králové otec Václav a bratr Bohumil.

Josef Wagner (1901–1957) pocházel ze staré kamenické rodiny, vyučil se u otčíma Josefa Bárty, se kterým pracoval později na některých pomnících. S otcem se podílel na restaurování Braunových soch v Kuksu. Na hořické kamenicko-sochařské škole absolvoval u Quida Kociána v roce 1921. V letech 1922–1926 studoval sochařství na Akademii výtvarných umění v Praze v ateliéru Jana Štursy a Josefa Mařatky. Pro Velkou Jesenici vytvořil figurální pomník letci Janu Hofmanovi.

Josef Bílek (1896–1978) pocházel z kamenické rodiny z Podhorního Újezdu u Hořic, studoval na kamenicko-sochařské škole v Hořicích a Uměleckoprůmyslové škole v Praze. Vykonal studijní cesty po Itálii a Německu. Získal ocenění a čestná uznání v řadě veřejných soutěží. Je autorem mnohých pomníků padlým, podobizen významných osobností i pamětních desek. V Náchodě vytvořil plastickou výzdobu západního průčelí spořitelny. I jeho bratr František (1889–1944) vytvořil ve zdejším kraji řadu pomníků padlým.

Břetislav Benda (1897–1983) absolvoval sochařko-kamenickou školu v Hořicích a Akademii výtvarných umění v Praze pod vedením Josefa Václava Myslbeka a Jana Štursy. V roce 1927 měl v Náchodě výstavu svých prací a navázal zde četná přátelství a kontakty. Pro Náchod a okolí vytvořil některá svá díla.

Akademický malíř a sochař **Jan Moravec** (1910–1983) tvořil v Rychnově nad Kněžnou, absolvoval keramickou školu v Bechyni a Uměleckoprůmyslovou školu v Praze u Karla Dvořáka. Je autorem pamětní desky věnované legionáři Rudolfu Procházkovi, která je umístěná na základní škole na náměstí v České Skalici, rovněž vytvořil pamětní desku podplukovníka Karla Vašátky a dalším absolventům gymnázia z Rychnova nad Kněžnou, kteří spolu s Vašátkou bojovali v ruských legiích.

Břetislav Benda

Josef Wagner

Jaroslav Horejc

Václav Weinzettl

Karel Pokorný

Karla Vobišová

Emil Schwantner

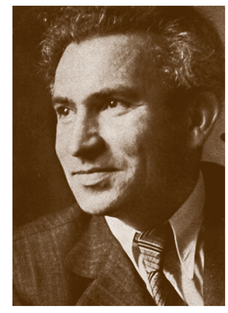

Josef Václav Škoda

1918
100
2018

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV | ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVIŠTĚ V JOSEFOVĚ

Zapomenuté pomníky

Sklenářovice

Okres Trutnov

Zaniklá vesnice Sklenářovice (Glasendorf) je dnes součástí městyse Mladé Buky. Sklářská obec je poprvé připomínána roku 1515. Největší prosperitu přineslo obci naleziště zlata v 16. století, které se však brzy vytratilo a vesnice se stala selskou osadou. Zapomenutou historii připomíná i název Zlatého potoka. Asi dvě stě německých obyvatel žilo v samostatné obci se školou, mlýnem a dvěma hostinci do konce 2. světové války. Po válce byla většina obyvatel odsunuta, domy pobořeny a vyrabovány. Zbylé domy zničila armáda při akci „Demolice" v letech 1959–1960. Bývalou vesnici pohltila divoká příroda s rozlehlými loukami.
Ve Sklenářovicích se dochovalo několik křížů, kaple a pomník obětem 1. světové války. Zapuštěná nápisová deska je osazena ve tvaru pískovcové stély, okolo pomníku je ozdobné oplocení. Na nápisu shora je uvedeno *DEN OPFERN DES WELTKRIEGES GEWIDMET VON DER HEIMATSGEMEINDE*. Podle nápisu na soklu ho vytvořil kameník Bartsch z Trutnova v roce 1923. Na sokl byl dodatečně přitesán česko-německý nápis *Zde stála obec Sklenářovice*.

Debrné u Trutnova

Okres Trutnov

Zaniklá obec Debrné (Döberle) patřila mezi nejstarší osady na území Trutnova a je připomínána již ve 13. století. V obci žilo ještě na počátku 20. století 500 obyvatel. Byla zde původně škola, kaple, tři hostince, hasičská zbrojnice a hřbitov. Vesnice byla poměrně odlehlá, daleko od železnice, autobusové spojení zde nebylo. Po 2. světové válce byli téměř všichni vystěhováni. Většina domů byla vyrabována a ves pustla. Kvůli stavbě nové elektrárny v Poříčí u Trutnova byla vybudována na Debrnském potoce přehrada a spodní část hlubokého údolí zatopena. Pod vesnicí vzniklo odkaliště. Mezi zarostlými troskami domů jsou zbořeniště dvou církevních staveb – kaple sv. Jana Křtitele a tzv. Moserovy kaple – a pozůstatky můstku, který vede na zdevastovaný hřbitov.
Pískovcový pomník obětem 1. světové války je rozvalený, původní místo bylo zničeno zemními pracemi při budování odkaliště popílku. Na čelní ploše bývala osazena žulová deska se jmény padlých obyvatel obce Debrné, pod ní na soklu nápis *Die Heimat Jhren Söhnen*. Uvažuje se o obnově.

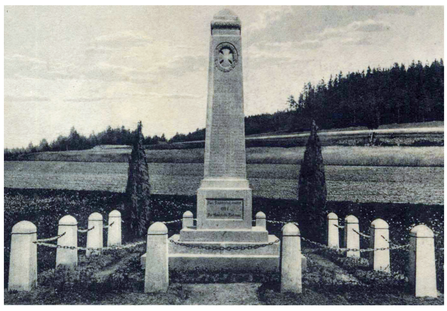

Libná

Okres Náchod

Zaniklá obec Libná (Liebenau) je místní částí města Teplice nad Metují. Od roku 1849 byla Libná samostatnou obcí a v roce 1949 sloučena se Zdoňovem. Mezi válkami tu žilo téměř 400 obyvatel většinou německé národnosti a ves byla rozložena na stráních místního potoka. V polovině 20. století se začalo s demoličními pracemi po odsunu původních obyvatel německé národnosti.
Po 1. světové válce bylo zde evidováno 33 padlých mužů. Uprostřed obce byl vybudován společný pomník obětem války, který byl slavnostně odhalen v červnu 1925 za přítomnosti spolků z Libné, Adršpachu a Zdoňova a posvěcen farářem Baierem. Autorem pomníku ze zdejšího pískovce (již v minulosti zde byly otevřeny kamenolomy na kvalitní pískovec) byl významný trutnovský sochař Emil Schwantner. Na přední straně vysokého pylonu byla vytesána jména obětí, v horní části v reliéfu zdobený ovál z dubového listí, uprostřed s tlapatým křížem.

Staré Buky

Okres Trutnov

Poničený pomník ve Starých Bukách (Altenbuch) se nachází poblíž obecního úřadu u silnice. Dříve zde žili převážně němečtí obyvatelé, ve 20. letech minulého století tu byli evidováni pouze čtyři Češi. V obci stály tři mlýny, pivovar, lihovar s výrobnou kořalky, pila se šindelnou, bavlnářská manufaktura, sekernický závod a pazderna. Z veřejných budov byl vystavěný kostel sv. Anny, škola a zámek, z úřadů obecní úřad a pošta. V Prostředních Starých Bukách vedle nové školy stával špýchar, který byl používán ke skladování kontribučního obilí. Nedaleko od něj, naproti faře, byl vystavěn v roce 1921 pomník padlým ve světové válce. Ze Starých Buků zahynulo ve světové válce 60 mužů, 16 z Horních Starých Buků, 25 z Prostředních Starých Buků, 6 z Dolních Starých Buků, 7 z Oblanova, 4 z Jiřského Dolu, 3 z Dolců a 2 z Ovčárny. U pomníku stávala veliká lípa a její stáří bylo odhadováno místními obyvateli na více než 300 let. V roce 2019 je plánována obnova pomníku.

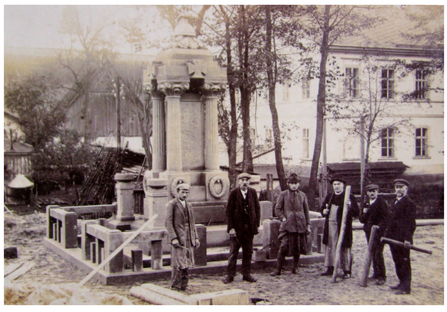

Zdoňov

Okres Náchod

Pomník padlým byl postaven v letech 1923–1924 podle návrhu Huberta Siegela na prostranství před kostelem Nejsvětější Trojice. Hubert Siegel se s místními kameníky a Heinrichem Siegelem na stavbě pomníku také podílel. Zdejší farář Baier pomník za hojné účasti místních spolků i obyvatel z okolí vysvětil v červenci roku 1924. Po svěcení pomníku poprvé zazněly z kostelní věže oba nově pořízené zvony se zvonem původním na uctění památky obětí světové války. Čtvercový podstavec zdobený na každé straně dvěma věnci nesl střední díl, po stranách byly umístěny čtyři kanelované sloupy se zdobenými hlavicemi. Vrch byl překryt masivním překladem, na každé straně s vytesaným tlapatým křížem a ve vrcholu ukončen antickou přilbou. Okolo pomníku byla balustráda, na nárožích doplněna čtyřmi obětními mísami. Pomník 42 padlým a pohřešovaným mužům v době své existence patřil mezi monumentální válečné pomníky v bývalém broumovském okrese. Kolem roku 1930 zde žilo 1 080 obyvatel převážně německé národnosti. Pomník byl po roce 1945 stržen, kromě základu zůstal na místě pouze rozměrný kamenný podstavec.

1918
100
2018

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV | ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVIŠTĚ V JOSEFOVĚ

Nové pomníky

Stavbou nových pomníků obětem světových válek si připomínáme hrdinství našich předků, kteří obětovali své životy ve válečných konfliktech. Pomníky jsou však i důvodem pro vytvoření pevného postoje pro příští generace, našich dětí a vnuků, kterým bude toto hrdinství připomínáno. Mezi obce, které se rozhodly připomenout sté výročí založení Československé republiky, patří např. obec Třebešov, město Trutnov nebo Lázně Bělohrad.

Pomník v Třebešově

Okres Rychnov nad Kněžnou

Pomník v Třebešově se jmény šesti místních legionářů byl odhalen na okraji obce Třebešov, směrem k Černíkovicím 30. září 2018. Vedle jména Františka Šabaty je uvedeno dalších pět legionářů – Václav Bělobrádek, František Kaplan, František Růžička, František Řičař, Josef Šabata.

Nový pomník byl zhotoven z pískovce se siluetou české vlajky, jeho podoba vychází z historického hraničního patníku. Horní kovový štít znázorňuje sté výročí republiky, kde se objevuje stínohra letopočtů 1918 a 2018. V památníku je také otvor, kterým vždy 28. října v 10 nebo 11 hodin (podle změny času) projde sluneční paprsek, který osvítí lipový list na podstavci. Památník navrhli a realizovali architekti z ateliéru SAP.

Z deníku Františka Šabaty, italského legionáře: *Dne 11. května 1916 nastoupil jsem vojenskou službu u osmnáctého pěšího pluku. V září jsem jel do pole a 11. listopadu šli jsme poprvé do zákopu. 12. listopadu ráno byl jsem již raněn a dostal se do Mariboru. Koncem ledna jel jsem zpět ke frontě. Zatím byla již desátá ofenziva. 12. května 1917 v pět hodin ráno začala bubnová palba. V osm hodin jsem nastoupil do zákopu, který jsem musel hned opustit a uprchnout do sluje, kde jsem s dalšími třinácti druhy zůstal až do tmy. Večer jich jedenáct uprchlo a nás tři potom sebrali Italové.*

Pomník v městském parku v Trutnově

Ve spodní části městského parku bylo 11. září 1932 odhaleno sousoší Tanec smrti od sochaře Emila Schwantnera k uctění památky 334 trutnovských mužů, kteří padli v 1. světové válce. Námětem byla skupina tří opírajících se vojáků, kteří marně vzdorují smrti, která jim hraje melodii konce života. Vynikající trutnovský sochař měl v dnešní Husově ulici v Trutnově ateliér a mezi náměty jeho tvorby patřily i pomníky padlým z 1. světové války, kterých v severovýchodních Čechách vytvořil celou řadu. Na sochaře Schwantnera silně zapůsobily vlastní otřesné zážitky z války, kterou prožil jako voják v zákopech. Vzniklo tak vynikající sochařské dílo, které je považováno v umělecké veřejnosti za jedno z nejlepších pomníků tohoto autora. V roce 1942 bylo sousoší z parku odstraněno a následně Němci transportováno k roztavení. Z celého pomníku kromě fotografií zůstaly zachovány pouze desky se jmény padlých trutnovských vojáků, které unikly roztavení a byly po válce nalezeny na šrotišti v Hamburku. Čtyři z pěti desek byly hned po svém objevení umístěny ve würzburském parku.

Město Trutnov spolu s muzeem se dlouhodobě snaží rehabilitovat dílo sochaře Emila Schwantnera, kromě toho se snaží vrátit historickou podobu našemu nejvýše položenému anglickému parku. Sousoší, odlité ve slévárně v Horní Kalné, bylo znovu odhaleno společně s veřejností a představiteli města, hosty z Německa a autorkou repliky Paulinou Skavovou 9. září 2017 v městském parku v Trutnově v rámci Dnů evropského dědictví.

Pomník v Rudníku

Okres Trutnov

Žulový pomník obětem 1. světové války zhotovený podle návrhu sochaře Ernsta Kleinwächtera z Hostinného byl odhalen v roce 1934 za účasti široké veřejnosti. Jeho zřízení inicioval Spolek pro podporu vojenských vysloužilců, finančně přispěly s obcí i místní spolky a soukromí dárci. Pozemek v centru obce před pivovarem poskytl jeho majitel Josef Kluge. Po odsunu Němců po 2. světové válce z něj zbylo jen torzo. Žulový památník byl původně vsazený do ohradní zdi bývalého pivovaru. Z něho zbyly jen dvě postranní desky se jmény padlých a prostřední část s nápisem *Věnováno našim synům*, která byla náhodně objevena při odklízení následků povodně v roce 2013. Několik let sloužila jako lavička autobusové zastávky a nebyla nijak poškozená. Obnovu iniciovala historička Olga Hájková z Bolkova. Restaurátor Petr Beneš ke spolupráci přizval sochařku Lucii Truněčkovou. Prostřední blok zůstal v původní podobě, podle slov Petra Beneše *památník už není jen o chlapech, kteří padli v 1. světové válce. Svým osudem vypovídá i o době následující, proto je centrální část v takovém stavu, v jakém ji našli.* Na doplnění chybějících částí bylo použito božanovského pískovce. Nová podoba vychází z pomníku původního, prostřednictvím dochovaných částí je v něm však zachycen i jeho poválečný osud. Současná česko-německá spolupráce má v obci delší tradici a projevila se již několikrát při obnově drobnějších památek. Slavnostní znovuodhalení pomníku se konalo 2. července 2016.

Pomník v Prostřední Nové Vsi

Okres Jičín

Nový pomník obětem 1. světové války byl v Prostřední Nové Vsi, místní části města Lázně Bělohrad, odhalen 28. října 2018. Město požádalo o návrhy studenty sochařsko-kamenické školy v Hořicích. Tématem klausurní práce bylo zadání výtvarně-architektonického řešení pomníku devatenácti padlým občanům Prostřední Nové Vsi. Pro umístění pomníku nebyla zadavatelem určena přesná poloha, pouze park na pravém břehu řeky Javorky. Nebylo určeno ani tematické pojetí pomníku. Podmínkou zpracování byl pouze výčet 19 jmen padlých vojáků, realizace výtvarného řešení mělo směřovat k nadčasovému pojetí ve smyslu připomínky nesmyslnosti jakýchkoliv lidských obětí ve válečných konfliktech. Pod vedením prof. Ladislava Jezbery vzniklo několik velmi pozoruhodných návrhů. U vítězného návrhu si studentka Františka Hausdorfová zvolila jednoduchý tvar, který vypovídá o tématu. Velký pískovcový blok kamene je přirozeně rozerván klíny a opětovně sesazen, aby byla patrná trhlina mezi oběma bloky, která evokuje utrpení a hrůzy válečného běsnění. Blok je uprostřed ovinut ocelovým pásem se jmény padlých vojáků.

1918
100
2018

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV | ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVIŠTĚ V JOSEFOVĚ

Okres Jičín

Pomník v Bystřici

Odhalení pomníku padlým v Bystřici provázely obavy z násilností. Ještě za války se agrární dorost rozhodl postavit pomník na památku padlých spoluobčanů. V desátém jubilejním roce byla v obci vytvořena komise, která měla najít vhodné místo pro pomník. Shodnout se však nemohli, lidovci chtěli stavět u hřbitova, republikáni v Malé Bystřici na návsi. Josef Vít z Konecchlumí vytvořil alegorickou sochu Vlasti, která přijímá prapor z rukou klesajícího vojáka. Spory o umístění musela ovšem řešit až Zemská politická správa v Praze. Z Okresní správy politické v Jičíně přišel přípis, který nabádal k smířlivosti: *... A má-li pomník ten věnován býti padlým otcům a synům Vaší obce Bystřice, již ze svaté památky k těm, kteří v dáli sní svůj věčný sen, měli by zástupcové obce v míru záležitost tu urovnati.* Nakonec byl pomník 26. srpna 1928 odhalen u hřbitovní zdi naproti škole za účasti 15 četníků, kteří dohlíželi na pořádek. Pan učitel si ve školní kronice posteskl nad situací v obci: *Památník měl býti nejen projevem vděku naším padlým rodákům za oběť, kterou hrozné době přinesli, ale i projevem radosti nad osvobozením našeho národa z 300leté poroby a zároveň oslavou 10. výročí republiky. Stal se však novým dokladem úžasné nesvornosti a nesnášenlivosti dnešních občanů. ... obec naše v posledních letech byla svědkem častých osobních sporů, které vrcholívaly až v tělesném násilí a urážkách, které okresní soud v Libáni musel rovnávati. ... památník měl býti projevem úcty k mrtvým – stal se však svědkem vzájemné neúcty mezi živými; měl býti výrazem touhy po míru a klidu – byl však signálem k nechutným bojům.*

Pomník Jana Sladkého-Koziny v Češově

Myšlenka postavit pomník Janu Sladkému-Kozinovi je podle kroniky obce Češova úzce spojena s návštěvou místního sedláka Josefa Lachmana v Národním divadle v Praze na představení Jiráskových Psohlavců. Na sbírku pro výstavbu pomníku nechal vyrobit pět plechových pokladniček a rozmístil je v okolí Češova, jedna z nich byla umístěna např. v hostinci U Němců, kde se scházívali sedláci z celého širokého okolí. Do pokladniček bylo vybráno celkem 1 500 K. Pomník se měl začít stavět v roce 1911, a proto byla podána žádost k okresnímu hejtmanství v Jičíně o povolení. To však vydáno nebylo s odůvodněním, že Kozina byl rebel jako všichni sedláci, zvláště v Češově. Češovští se často účastnili táborů lidu, povolení nezískali snad také proto, že Josef Lachman jako důvěrník řepařské organizace pro okres Nový Bydžov dal podnět k tomu, aby se v tomto roce nesázela řepa. Na pomník bylo zatím vybráno málo peněz, ale obětavost se ještě zvýšila. S příchodem války však tato činnost ustala. O stavbě pomníku rozhodoval zvolený výbor a zároveň bylo schváleno, že pomník by měl být věnován selskému vůdci Janu Kozinovi a padlým rodákům češovským ve světové válce. Práce byla zadána kamenosochaři Janu Šindelářovi z Miličevsi, kterého doporučila Státní sochařská a kamenická škola v Hořicích. Místo pro samotný pomník bylo s velkými obtížemi upraveno a všichni sousedé pracovali zdarma, mj. bylo nutné navézt asi 500 vozů hlíny pro urovnání podloží. Slavnostní odhalení se konalo 5. června 1921 a do Češova zavítalo na tuto slavnost asi 5-6 tisíc lidí. Průvod se dvěma hudbami se řadil na silnici ke Kozojedům a u pomníku s nápisem: *Kozino, tys obětoval život za práva našich předků, vy rekové za svobodu drahé vlasti.* Na slavnosti řečnil poslanec Bohumír Bradáč ze Židovic.

Legionář v Nové Pace

Pomník legionáře od sochařky Karly Vobišové-Žákové (1887–1961) byl slavnostně odhalen 9. října 1921. Karla Vobišová byla žačkou profesorů Josefa Drahoňovského a Bohumila Kafky na Uměleckoprůmyslové škole v Praze a bývá uváděna jako první česká profesionální sochařka. Pomník v Nové Pace se v současné době nachází v Rývových sadech poblíž železniční zastávky v upraveném parku. Pomník byl původně umístěn před obecnými a měšťanskými školami v Komenského ulici, společně se sochou T. G. Masaryka z roku 1938 od sochaře Ladislava Zívra a sochou J. A. Komenského od Stanislava Suchardy. Pomník legionáře měl být v době 2. světové války zničen, ale byl ukryt v zemi a rozbitá hlava byla po osvobození v roce 1945 zhotovena sochařem Ladislavem Zívrem podle původního modelu. Pomník v kameni zpracoval sochař František Bílek z Podhorního Újezdu. Tři metry dlouhý pomník z pískovce znázorňuje francouzského legionáře, který je zobrazen v útočné póze v leže po přísoku mezi zákopy. Mladý muž v uniformě a přilbě, u pasu se zavěšenými ručními granáty, se tiskne k zemi a očekává detonaci. Zajímavý je detail pravé ruky, kde lze v pokrčených prstech sledovat určité napětí a je zde obsažen prvek očekávání, který ve skutečnosti netrvá déle než několik málo sekund. Sama autorka popisuje své dílo: *Můj legionář je provždy bojující. Vojsku je známé gesto jeho akce. V první vlně razí cestu v nepřátelské opevnění. V momentu, kdy legionář vhodil pumu v cizí řady, dopadá, aby se skryl před palbou, slyší v zrušeném napětí účinek svého granátu a soustřeďuje se ke skoku v zákopy nepřítele. Vehnán v toto strašlivé peklo, československý voják nezdolnou myšlenkou ideálu, necítí blízkost smrti, ví, že naši musí čáru prorazit, třeba i přes jeho hlavu, jen když za vítězstvím!* Na podstavci jsou vysekána jména padlých legionářů v bývalém okrese Nová Paka, údaje nesou desky, které tvoří obložení kolem podstavce a byly instalovány pravděpodobně po roce 1989.

Památník v Libuni

V roce 1948 chtěli libuňští oslavit památku obětí 2. světové války umístěním pamětních desek na budovu místní sokolovny. Pamětní desky se jmény padlých a úvodním textem byly objednány u firmy Anýž v Praze. Do plánované slavnosti a příprav k osazení nových pamětních desek však přišla náhlá zpráva o úmrtí druhého prezidenta Dr. Edvarda Beneše (3. září 1948), a proto byla odložena. Na počátku roku 1949 navrhl předseda MNV Vladimír Podzimek zřídit památník obětem obou válek. O radu byl požádán prof. sochařské školy v Hořicích Josef Bílek. Po delším hledání bylo nalezeno místo pro zhotovení pomníku na prostranství u školní zahrady. Prof. Bílek v krátké době předložil nákres a sádrový model s udáním přibližné ceny. Památník byl vytvořen v podobě sarkofágu s reliéfním vyobrazením znázorňujícím boj za osvobození v obou světových válkách. Na zadání spolupracoval s pražským architektem Bohumilem Holým. Na jaře v roce 1949 bylo přikročeno k úpravě prostranství před školou, přestavěna byla školní zahradní zeď včetně schodiště před školou, do školní zdi v její západní straně bylo vestavěno široké dvouramenné schodiště, hlavní nástupiště k pomníku. Na přání prof. Bílka byla také odstraněna lípa zvaná Paříkova, která rostla těsně u silnice a zastírala celkový pohled na pomník. V červnu roku 1949 byly vysázeny okrasné stromy a keře a provedena celková úprava. Slavnostní odhalení pomníku se konalo 17. července 1949 za zvuků Kmochovy hudby z Kolína, Zúčastnili se semilští vlajkonoši, krojovaní legionáři, sokolové, hasiči a čestná vojenská stráž z posádky v Jičíně. Slavnost dále pokračovala na farní zahradě v Libuni.

Dva pomníky v Libáni

Od roku 1925 se na náměstí Svobody nachází pomník od významného představitele českého sochařství Ladislava Šalouna. Na vysokém členitém podstavci je umístěna socha M. Jana Husa. Kazatel je zpodobněn v nadživotní velikosti, s rukou položenou na rozevřené knize, před sebou má kazatelský pult. Na jeho zadní straně je nápis: *Pro pravdu upálen jako kacíř. 6. července 1415.* Pomník vznikl z podnětu a na náklad Výboru pro postavení Husova pomníku v Libáni, podle Šalounova modelu jej vytesal ze světlého královéhradeckého pískovce sochař František Bílek z Podhorního Újezdu. Byl odhalen při velké slavnosti 6. července 1925 v den 510. výročí Husovy smrti. Na jaře roku 1938 bylo do čelní strany podstavce vloženo pět schránek s prstí z bojišť 1. světové války, které byly zakryty bronzovými deskami s názvy: *Slovensko / Zborov / Vouziers / Doss Alto / Těšínsko.* Pod nimi je verš legionářského generála Rudolfa Medka: *Tam leží s úsměvem na zvadlých rtech sta našich bratří, ale věčný život budiž dán národu pokořenému.*

Dva roky po odhalení Husova pomníku, v roce 1927, nechala zřídit Místní osvětová komise v Libáni jiný pomník, který byl věnován obětem 1. světové války, u hřbitovní zdi, vpravo od hlavního vstupu. Pomník má podobu československé vlajky, uprostřed je vytesaný vavřínový věnec kolem erbu s českým lvem. Po stranách jsou vsazeny lichoběžníkové desky, každá se jmény 33 obětí. Pomník byl zhotoven jičínským sochařem Karlem Stuchlíkem (1884–1956) a slavnostně odhalen 31. července 1927.

1918
100
2018

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV | ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVIŠTĚ V JOSEFOVĚ

Okres Trutnov

Památník odboje ve Dvoře Králové nad Labem

Památník odboje od prof. Jaroslava Horejce (1886–1983) byl iniciovaný místní Jednotou obce legionářské již v roce 1920. V červenci 1921 byl položen základní kámen a 17. září 1922 se konalo jeho slavnostní odhalení. Spoluautorem byl akad. architekt Vilém Kvasnička. Pomník je umístěný uprostřed náměstí. Z masivního podstavce, zdobeného reliéfy, vyrůstá dvojice figur. Sochařem Horejcem navržená krásná ženská postava, která evokuje Myslbekovy a Alšovy hrdinky slovanského dávnověku, je personifikací vlasti. V dobovém letáku tak plně zaznívá s podtextem náboženské rétoriky *jako matka ukazuje světu syna, obětovaného pro velkou myšlenku svobody Národa*. Klesající nahá mužská postava s výraznou muskulaturou, která představuje padlého bojovníka, dotváří patos scény. Kvasničkovy kubizující tvary podstavce s výzdobou reliéfů po jeho obvodu zachycují postavy vojáků v boji i reliéf vítězoslavné postavy navrátilce. U příležitosti 15. výročí bitvy u Zborova byla 26. června 1932 do památníku uložena prsť z bojišť – ruského Zborova, francouzského Terronu, italského Dos Alta a z oblasti Nových Zámků – část prsti pocházela i z hrobu popraveného legionáře desátníka Štorcha. V roce 1940 byl pomník rozebrán, uložen na dvoře jednoho z královédvorských podniků a znovu postaven k výročí vzniku republiky 28. října 1945.
Již v roce 1918 byla na zadní stranu pomníku z války roku 1866 v Husově ulici naproti bývalé textilní škole přitesána jména padlých ve světové válce.

Pomník T. G. Masaryka v Havlovicích

Spory o umístění provázely i stavbu pomníku v Havlovicích. Nakonec byl pomník ze žlutého a bílého pískovce z dílny Františka a Josefa Bílkových z Podhorního Újezdu odhalen 18. srpna 1935 při příležitosti 85. narozenin prezidenta T. G. Masaryka na prostranství před školou.
Masarykova busta z vrcholu pomníku byla na příkaz gestapa 8. června 1940 odstraněna. Z úkrytu u Augustina Míle se vrátila 13. září 1945, v předvečer výročí prezidentova úmrtí, na své původní místo.
V roce 1956 byla busta poškozena neznámými vandaly. Nápis *TGM* byl odstraněn a místo bylo zakryto státním znakem. Brzy byla přitesána i jména tří obětí fašistické okupace.
V roce 1968 byl pomník přesunut do parčíku u mostu přes řeku Úpu. Do schrány před památníkem byly uloženy nejrůznější spisy i fotografie památníku u školy a postupu provádění renovace.

Schwantnerův pomník ve Starém Rokytníku

Na pomníku, odhaleném 19. srpna 1928, se spolu s Emilem Schwantnerem podílel také místní řezbář a kameník Fridolin Rindt (1879-1944). Po 2. světové válce byl pomník přeměněn v Památník osvobození. Původní Schwantnerova plastika stojícího vojáka, kterému u nohou umíral jeho přítel, byla nahrazena rudoarmějcem s dítětem v náručí. Desky se jmény padlých nahradily desky s citáty Julia Fučíka a Stanislava Kostky Neumanna. Nápis Den *Opfern des Weltkrieges* (Obětem světové války) pod plastikou nahradilo datum 9. 5. 1945. V roce 1968 byl poničen a obnoven na výročí osvobození o tři roky později, 9. května 1971.
V roce 2004 nechalo město Trutnov značně poničený pomník obnovit. Novou sochu inspirovanou původní Schwantnerovou plastikou vytvořila akad. sochařka Nina Jindřichová.

Pomník v Mladých Bukách

Pomník padlým byl slavnostně odhalený u hřbitova při cestě do Hertvíkovic 20. července 1924 na památku téměř 150 obětí 1. světové války z Mladých Buků, Kalné Vody, Dolních Sejfů, Bystřice a Hertvíkovic. Autorem pomníku včetně sochařské výzdoby byl trutnovský sochař Emil Schwantner, který jej provedl z jemnozrnného pískovce z lokality Libná na Náchodsku. Monumentální památník byl tvořen přístupovým schodištěm. Na dvou postranních pilastrech byly umístěny sochy, vlevo truchlící žena s dítětem a vpravo postava raněného bojovníka. Vrchol středové části uzavíral tympanon s válečným křížem a římsou, pod ním byl na ploše osazen z kovových písmen nápis DEN OPFERN DES WELTKRIEGES 1914-1918. Pomník prodělal za svou existenci několik změn, o kterých není však mnoho zpráv. Krátká novinová zpráva z 22. července 1927 informuje o poničení pomníku vandaly, při kterém byla vylámána kovová písmena. V této době byla snaha doplnit památník o velkou bronzovou deskou se jmény válečných obětí. Není známý rok dostavby a proměny celého pomníku, který byl po obou stranách doplněn mohutnými zídkami z betonových tvárnic s bosáží a celý vrch překryt deskou. Nepodařilo se zjistit, z jakého důvodu k této dostavbě došlo. Pomník z roku 1924 byl restaurován do původní podoby v roce 2017 restaurátorem Petrem Benešem.

1918
100
2018

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV | ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVIŠTĚ V JOSEFOVĚ

Okres Náchod

Pomník legionáře v Červeném Kostelci

Monumentální pomník se sochou legionáře byl slavnostně odhalen 22. září 1929. O jeho výstavbě se začalo jednat brzy po ukončení války, a to už v průběhu roku 1920. Místní zastupitelstvo plánovalo, že se do výstavby pomníku zapojí i okolní obce. Okrašlovací spolek, který byl přípravami stavby pomníku pověřen, však se stavbou otálel a okolní obce si postavily pomníky vlastní. Sdružení pro výstavbu pomníku hrdinům ve světové válce, které vzniklo v roce 1922, hledalo vhodné místo k výstavbě, např. uprostřed náměstí nebo v Sokolské ulici, kde byl položen i základní kámen pro jeho výstavbu. Do roku 1928 byly shromažďovány finance a vypsána soutěž o nejlepší umělecký návrh pro zhotovení. Z došlých návrhů byla vybrána práce místního řezbáře Břetislava Kafky, který navrhoval na vysokém komolém jehlanci umístit ruského legionáře s puškou, uprostřed pylonu reliéf T. G. Masaryka a v patě truchlící, téměř nahou ženskou postavu. Předložený návrh byl změněn do současné podoby – obelisk se změnil na hranol, legionář ve vrcholu představuje italského bojovníka v klidném postoji a žena v základně hranolu je oděná. Dále probíhaly sbírky a odhalení pomníku bylo naplánováno na rok 1929. Do základu pomníku byla vložena při výstavbě pamětní listina popisující tehdejší poměry ve městě i historii výstavby pomníku. Základní kámen z ulice 28. října byl převezen a použit do základu pomníku. Při slavnostním odhalení promluvil major ruských legií Vojtěch Holeček a starosta města Josef Hartman. Předseda pro postavení pomníku přečetl jména padlých a nezvěstných 109 červenokosteleckých občanů.

Pomník na vrchu Dobrošov

Nedaleko Jiráskovy chaty za obcí Dobrošov je umístěn pomník padlým vojínům ve světové válce z Jiráskova kraje. Mohyla z pravidelných kvádrových kamenů je zakončena mohutným kvádrovým obeliskem se čtyřmi opěráky s názvy bojišť čs. legií, do dnešní doby se dochovaly pouze dva – Doss Alto a Terron – dva byly za 2. světové války odstraněny. Štípané kameny a araukarity okolo mohyly jsou ohraničeny asi 2 metry vysokou obezdívkou z lomového kamene s přístupovým schodištěm. Pomník byl velkoryse projektován arch. Bohumilem Kuchařem z Náchoda, žákem Jana Kotěry, avšak při nedostatku finančních prostředků musel být změněn. Základní kámen byl položen 30. září 1928. Akci pořádala Československá obec střelecká a byla dopoledne zahájena táborem lidu na náchodském náměstí, odkud se průvod vydal k Jiráskově chatě. Mezi řečníky byl čten i pozdravný dopis spisovatele Aloise Jiráska. Slavnost odhalení pomníku se konala 8. srpna 1932 za účasti místních spolků, představitelů politické správy, obcí a okolních měst i vojenských představitelů. Odpoledne slavnost pokračovala v náchodské sokolovně. Po 2. světové válce byl obelisk doplněn o nápis 1939–1945. Dodnes jsou na některých kamenech čitelné nápisy *Spolek trhovců a podomních obchodníků v Náchodě svým padlým kolegům, Střelecký klub Cleveland U.S.A., Obec Běloves svým padlým občanům...*

Pomník Vítěz v Novém Městě nad Metují

Památník padlým z roku 1928, slavnostně odhalený 28. října, s nápisem *Vítězům*, najdeme na náměstí Republiky před městským úřadem. Architektonické řešení navrh Vratislav Hakauf z Náchoda, sochařská práce je dílem akad. sochaře Josefa Bílka z Hořic. Na vysokém pískovcovém pilíři nese francouzský legionář rozevlátý prapor, na levé straně pilíře jsou uvedeny letopočty 1914–1918. Na nízkých pískovcových zídkách jsou připevněny žulové desky se jmény obětí světové války. Celkový náklad na pořízení pomníku činil 60 000 Kč, polovinu nákladů zaplatil Josef Bartoň Dobenín. Postava legionáře zpodobňuje legionáře 21. pěšího pluku maršála Foche. Jeden z kvádrů u pomníku ukrývá prsť ze Zborova a na přední straně je státní znak. U pomníku se pravidelně konaly oslavy 28. října a jiné slavnostní projevy. Pomník v roce 1932 převzala do svého majetku novoměstská obec a rozhodla, že zbytek dluhu v částce 13 000 Kč sama zaplatí. Na místě pomníku Vítěz dříve stála velká kamenná kašna, která byla odstraněna a pískovcové zdivo bylo darováno okresní správní komisi pro zahradu Bartoňova okresního chorobince.

Pomník legionáře, pilota Jana Hofmana ve Velké Jesenici

Zásluhu o postavení pomníku po smrti Jana Hofmana měl kamarád ve válce, ministerský rada Dr. Jan Skalický. Jan Hofman se narodil v roce 1889 v osadě Nouzín a do školy chodil ve Velké Jesenici. Vyučený kožešník pracoval v Praze, Mnichově a v Paříži, kde se zařadil do české kolonie. Na začátku války vstoupil do roty Nazdar a po výcviku odešel na frontu do zákopů u města Remeše.
Zúčastnil se několika bitev, v roce 1916 byl raněn a po vyléčení se hlásil k letectvu, eskadru připravoval gen. Milan R. Štefánik. Po leteckém manévru v roce 1917 zahynul v troskách svého letadla. Byl pohřben ve Francii a po 11 letech byly jeho ostatky uloženy v Památníku odboje v Praze-Tróji, po jeho zrušení není známo, kde je uložena urna.
Janu Hofmanovi byl 16. října 1928 odhalen pomník od jaroměřského rodáka, sochaře Josefa Wagnera vedle kostela. Slavnosti se zúčastnilo mnoho známých hostů, např. ministr národní obrany František Udržal, velitel letectva generál Přeifr, četnictvo, legionáři a široká veřejnost v počtu asi 20 000 lidí. Na pomník byly položeny také věnce od ministra Edvarda Beneše. Sousoší představuje letce Jana Hofmana v pilotní kukle se stojící postavou alegorie Vlasti. Na předsazeném základovém soklu je uvedeno: *Památce Jendy Hofmana dobrovolce a letce, který padl ve Francii za svobodu své vlasti 1917.*

Pomník padlým vojínům z obce Studnice a Zblov

Místo umístění pomníku padlým není původní. Dříve stával u odbočky cesty z České Skalice a jména padlých byla vytesána na bocích podstavce. V roce 1937 byl pomník přemístěn na současné místo, na náves vedle základní školy a doplněn o vrcholovou stélu, vojenská přilba byla přemístěna a výklenek ve střední části podstavce byl zakryt novou nápisovou deskou. Po roce 1945 byla v horní části pomníku umístěna černá pamětní deska župnímu hasičskému starostovi Karlu Rýdlovi, který zemřel ve věznici v Terezíně. Slavnost odhalení památníku 27. srpna 1922 probíhala celý den. Z domů padlých vojínů vlály od časného rána černé prapory, z ostatních domů červenobílé. Odpoledne se sešli představitelé obce, legionáři, spolky místní i z okolí a pozůstalí u hasičského skladiště, odkud se vydal průvod k místu odhalení pomníku. Na čelní straně pomníku je vytesán nápis: *Pro svobodu vaší jsme umírali vy pro svobodu v lásce a pravdě svorně žijte.* Autorem pomníku byl sochař Žák z České Skalice. V horní části nad nápisem je vytesáno pět zemských znaků Československé republiky včetně znaku Podkarpatské Rusi s medvědem.

1918
100
2018

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV | ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVIŠTĚ V JOSEFOVĚ

Okres Hradec Králové

Pomník odboje a padlým ve 2. světové válce ve Smiřicích

Počátkem roku 1949 zařadil MNV do prvního pětiletého hospodářského plánu stavbu pomníku padlým. Akad. sochař Josef Bílek z Hořic předložil 30. března 1949 návrh Památníku osvobození v zámeckém parku. Návrh zobrazuje Svobodu v podobě ženy s praporem, v pozadí pak legionáře 1. odboje a partyzána 2. odboje s postavou ženy, nesoucí klasy. Tím je symbolicky vyjádřen boj Čechů v 1. i 2. světové válce za svobodu. V mohutném pískovcovém pomníku jsou umístěny také schránky s prstí z bojišťu Zborova, Bachmače a Dukly, památných míst obou odbojů. V září 1950 prováděl úpravu pomníku na podstavci sám autor. Za jeho dohledu byla přemístěna barokní socha sv. Jana Nepomuckého na vhodnější místo naproti zámecké kapli, které bylo schváleno při komisionelním řízení v roce 1949 za účasti zástupce Památkového úřadu. Na žádost MNV zaslalo ministerstvo vnitra prsť z bojišť u Bachmače a Sokolova, která byla do pomníku slavnostně uložena 8. května 1955.

Slovanský rek v Plotištích nad Labem

Sousoší zachycující souboj slovanského reka s dvouhlavým rakouským orlem vytvořil hradecký sochař Josef Škoda, který je uveden také v pamětní knize. Na pomníku samém je však uvedena signatura sochaře Václava Škody. Obecní zastupitelstvo rozhodlo na své schůzi 8. října 1921, že finanční náklady na stavbu pomníku budou použity z výtěžku sbírek, na stavbu pomníku mělo jít také 50 haléřů z každé vstupenky na zábavní akci. Do konce roku 1921 bylo vybráno celkem 8 410 Kč. V předvečer odhalení pomníku bylo sehráno U Sokola divadelní představení Spasitelka v režii F. Pišla před vyprodaným sálem k všeobecné spokojenosti přihlížejících. Vlastní slavnostní akce byla v neděli 13. srpna 1922 zahájena alegorickým průvodem za účasti velkého počtu místních obyvatel i hostů, U pomníku řečnil major Slonek. Přítomna byla čestná rota čsl. pěšího pluku č. 4 Prokopa Velikého z Hradce Králové včetně hudby. Hrubý příjem ze slavnosti činil 13 170,70 Kč.

Pylon v Nechanicích

Pomník vybudovaný péčí místní Jednoty čs. obce legionářské na prostranství, kde byly již 1. května 1919 vysazeny dvě lípy, Masarykova a Wilsonova, byl slavnostně odhalen 24. července 1932. Oba stromy poškodila v roce 2000 vichřice a musely být poraženy. Kvádrový pylon projektoval ve funkcionalistickém duchu arch. Václav Placák, v pískovci jej provedl František Bílek. Ve schránce uvnitř pylonu byla uložena urna s prstí z bojišť ve Francii, Rusku a Itálii. K 80. výročí vzniku samostatné republiky pomník opravil Luděk Valehrach z Hořic, tehdy však ještě urna, stejně jako bronzová písmena z nápisů na pomníku, chyběla a myslelo se, že byla odstraněna nacistickou okupační správou. Schránka byla objevena zásluhou místního učitele Zdeňka Zajfrta. O pět let později už byla v pomníku instalována její přesná kopie zhotovená firmou Jana Hajtmana z Hradce Králové.

Pomník padlým legionářům 4. čs. střeleckého pluku v Hradci Králové

V podzimních měsících roku 1936 byly zahájeny přípravy 4. pluku k oslavám 20. výročí svého založení, které měly proběhnout 4. – 6. června 1937. Nejdůležitější akcí se mělo stát odhalení pomníku, pluk chtěl tímto uctít trvale památku svých druhů. V posledním prosincovém čísle časopisu *Osvěta lidu* byla veřejnost informována o přípravách nového pomníku na nádvoří tzv. nových kasáren. Na pomníku měl být umístěn reliéf por. Jana Gayera, který velel mužstvu v bitvě u Lipjag 4. června 1918 a následkům zranění z bitvy podlehl. O finanční pomoc na výstavbu pomníku byla požádána také veřejnost, vedle toho přispívali příslušníci pluku a legionáři, svým darem podpořilo vznik pomníku také město Dobruška, kam byl 1. prapor pluku, nesoucí čestný název Jana Gayera, převelen. Pomník měl připomenout 197 padlých legionářů. Na jeho realizaci se podílel hradecký rodák akad. sochař Josef Škoda s bratrem Bohumilem a Státní průmyslová škola v Hradci králové. Stavba pomníku začala v květnu 1937.
V červenci 1940 byl pomník odstraněn, socha legionáře byla roztavena a použita k válečným účelům, z pomníku se podařilo zachránit pouze bronzovou reliéfní desku s podobiznou por. Jana Gayera. Architektonický návrh připravil atelier HUDAK, bronzovou sochu v nadživotní velikosti vytvořila sochařka Paulina Skavova, sochu a reliéf odlila umělecká slévárna HVH z Horní Kalné. Na pomníku je 209 jmen padlých příslušníků 4. střeleckého pluku Prokopa Velikého československých legií na Rusi, kteří padli v letech 1917–1920. Stejně jako kdysi i odhalení pomníku 10. června 2018 předcházel slavnostní pochod z Baťkova náměstí. V průvodu doprovázeném dechovou hudbou šli vojáci v dobových uniformách, zástupci Sokola i města, čtyři členky Sokola jely na koních.

1918
100
2018

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV | ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVIŠTĚ V JOSEFOVĚ

Okres Rychnov n. Kn.

Truchlící žena ve Velké Čermné

Z Velké Čermné do války narukovalo 91 mužů, třináct se jich nevrátilo vůbec, šest zemřelo na následky válečných útrap. Do soutěže na stavbu pomníku došlo mnoho návrhů. Pomník ze švédské žuly nakonec zhotovil akademický sochař Ladislav Koula z Chocně.
Mezi padlými je na prvním místě uveden legionář Rudolf Vondráček, který byl zajat v bojích u Montella a spolu s dalšími devíti českými vojáky z italských legií 15. června 1918 zastřelen. V těchto bojích proti sobě bojovali Češi v italských legiích a Češi v rakousko-uherské uniformě.
Slavnostního odhalení 19. srpna 1923 se kromě Sokolů a hasičů účastnili i legionáři v čele s generálem Hynkem Gibišem. Ten byl už v roce 1915 při obsazení pevnosti Przemysl v Haliči zajat ruskou armádou, v roce 1917 se stal dobrovolníkem československého vojska v Rusku. Velel přesunu vojska do Francie. Po vzniku Československa organizoval v Itálii domobranecké prapory. Slavnostní průvod doprovázelo několik alegorických vozů.

Pamětní desky Karla Vašátky

Poměrně ojedinělé jsou tři pamětní desky v Litohradech, Solnici a Rychnově nad Kněžnou, které připomínaly podplukovníka Karla Vašátku. Pamětní deska v Litohradech je umístěna na jeho rodném domě, v Solnici na domě, ve kterém žil s matkou po smrti otce. Pamětní deska v Rychnově nad Kněžnou byla odhalena 4. července 1937 na vile v areálu gymnázia za zvuků státní hymny. Karel Vašátko studoval na rychnovském gymnáziu v letech 1894– 1902. Od roku 1911 pobýval u svého strýce, který vedl statek v Rusku ve volyňské oblasti. Už v létě 1914 se přihlásil jako dobrovolník do České družiny. V bitvě u Zborova byl raněn střepinou do hlavy. Na konci roku 1918 se kvůli přetrvávajícím bolestem hlavy rozhodl pro operaci. Zemřel 9. ledna 1919 na následky komplikací operace a zánět mozkových blan v nemocnici v Čeljabinsku. Pohřben byl na místním hřbitově, ale v roce 1933 byly jeho ostatky exhumovány a převezeny do Prahy do Památníku osvobození na Vítkově. Po likvidaci Památníku byly ostatky převezeny do Solnice a uloženy do rodinného hrobu. Pamětní deska se jménem Karla Vašátky a dalších dvaceti absolventů rychnovského gymnázia, kteří bojovali v ruských legiích, byla v květnu 1940 sejmuta a na rychnovské gymnázium se již nevrátila. Když profesor Václav Hejn přebíral desku v ochranu, ujistil, že *správa ústavu a profesorský sbor chce desky chrániti pro příští studentské generace jako trvalého památníku vlasteneckých povinností.*

Anděl smrti v Týništi nad Orlicí

V okolních obcích už byly dávno pomníky svým spoluobčanům padlým ve válce postaveny. Týnišťských mužů padlo 61, invalidních se jich vrátilo čtrnáct. V roce 1933 přeměnil děkan P. Ludvík Císař spolu s obchodníkem Karlem Bičíkem starý hřbitov kolem kostela na krásné alpinium, z něhož se otevíral pohled na Orlici, louky a lesy směrem k Albrechticím. U ohradní zdi ve stínu starých stromů tehdy stál pomník nad hrobem rodiny Košťánovy, který ještě nebyl přenesen na hřbitov nový. Se svolením rodiny Košťanovy byly na podstavec sochy Anděla smrti instalovány dvě desky, jedna s nápisem *Čestný hrob padlých ve světové válce.* Anděla smrti zhotovil pražský sochař Ludvík Wurzel (1865-1913), žák Josefa Václava Myslbeka a Bohumila Schnircha, Vysokoškolský pedagog Wurzel je také autorem pamětní desky Josefa Kajetána Tyla v Plzni nebo sochy sv. Václava na hrobě Václava Laxy na Olšanských hřbitovech. Alpinium časem zarůstalo a pustlo, místo častých návštěv se už v 60. letech stávalo pustým a málokdo dnes ví o symbolickém hrobě, možná i proto, že před základní školou byl v roce 1953 odhalen nový pomník obětem obou válek od sochaře Josefa Bílka (1896–1978) z Hořic.

Praporečník v Ohnišově

Na výroční sokolské schůzi v roce 1919 navrhl Antonín Honěl postavit v obci pomník padlým. K této myšlence se připojily všechny spolky – hasiči, sokolové, ochotníci i představitelé místní kampeličky. Při slavnosti odhalení pomníku 27. července 1924 bylo vzpomenuto i památky smutného 10. výročí počátku války. Velkolepé slavnosti se zúčastnili zástupci obce i všech spolků, dvanáct krojovaných sokolů. V průvodu s hudbou jely také alegorické vozy. K přítomným promluvil bývalý ministr železnic, v té době ředitel Hypoteční banky Isidor (Bohdan) Zahradník. Zábava pokračovala na zahradě St. Macha u čp. 160 za školou. Praporečníka bojujícího s rakouským dvouhlavým orlem zhotovil akademický sochař František Koula z Chocně. Náklad na pomník v celkové výši 8 800 Kč uhradil hasičský sbor a několik jednotlivců. V době Protektorátu nařídila německá okupační správa pomník odstranit, legionář šlapající po rakouském orlu v sobě nesl nepříjemnou symboliku. Velitel hasičů Václav Kárník spolu s dalšími muži jedné noci pomocí kladkostroje sochu opatrně sejmuli a ukryli v připravené jámě, kde přečkala celou válku. Již 20. května 1945 byla socha legionáře znovu slavnostně odhalena. Během války tak zůstal na místě jen sokl se jmény padlých a dvěma reliéfy – nalevo s motivem loučení a letopočtem 1914, napravo s motivem umírajícího jinocha v náručí Vlasti a letopočtem 1918.

1918
100
2018

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV | ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVIŠTĚ V JOSEFOVĚ

Rodinné pomníky

Pomník za šťastný návrat z války ve Studenci

Okres Trutnov

Pomník jako poděkování za šťastný návrat členů rodiny z války je na Trutnovsku ojedinělý. Spoluautorem pomníku je známý trutnovský sochař Emil Schwantner (1890–1956), na pomníku je uveden i druhý spoluautor, Johann Bartosch, který prováděl hrubé kamenické práce. Velmi poškozená památka byla objevena v roce 2016 pracovníkem Městského muzea Podkrkonoší v Trutnově a v témže roce byly dochované díly přemístěny z obtížně přístupných scelených lánů, kde měla rodina Wondratschekova do roku 1945 pozemky. V roce 2017 přistoupilo město Trutnov k obnově pomníku. Socha Panny Marie s tělem ukřižovaného Krista byla pouhým torzem. Pomník byl podle pamětníků obehnán kovovým plůtkem, z něhož se zachovalo jen několik kamenných patek. Také nápisová deska na přední straně podstavce byla rozbita, ale podařilo se najít její fragmenty potřebné k identifikaci původního německého nápisu (v překladu): *K čemu je ten kříž, který zde stojí u cesty? Má kolemjdoucímu poutníkovi říci veliké slovo útěchy. Kříž tě vynese do nebes.* Opravu provedla restaurátorka Pavla Szabová.

Kříž na Skalce v Červeném Kostelci

Okres Náchod

Pískovcový podstavec završený litinovým křížem s tělem Ukřižovaného nechali postavit rodiče Antonína Kubiny, který padl ve svých 19 letech v roce 1917 v Itálii. Kříž stojí při cestě na Olešnici po levé straně a byl postaven na pozemku Josefa Kubiny z čp. 16 v té době v Olešnici (dnes dům čp. 528 v Červeném Kostelci). Památka na smutný osud Antonína Kubiny byla několikrát vandalsky poničena, nákladem rodiny vždy opravena, naposledy v roce 2015. Slavnostně byla požehnána a posvěcena farářem Petrem Kubantem. Na vsazené mramorové desce na těle podstavce je vytesán nápis: *Poutníče, pozastav se a přemýšlej, kam jdeš. Drž se mne a dojdeš.*

Kříž v Libranticích

Okres Hradec Králové

Pomník postavili rodiče svému jedinému synovi Janu Juklovi, který padl na italském bojišti v roce 1916 ve 27 letech. Původně stával na Slezském Předměstí v Hradci Králové při výjezdu z města a byl obehnán kovovým secesním plůtkem. Tělo pomníku má na čelní straně vytesaný nápis, nad textem je podobizna mladého muže v ovále, na římse vztyčen krucifix. V lednu roku 2015 byl velmi poškozen při dopravní nehodě, dřík pomníku byl rozlomen na několik částí. Pozůstalí po Janu Juklovi nechali v roce 2018 pomník restaurovat a přenést na zahradu k rodinnému domu do Librantic.

Socha Panny Marie v Kosteleckých Horkách

Okres Náchod

U čp. 36 v Kosteleckých Horkách je vystavěna u místní cesty kamenná kaplička, uvnitř v nice je umístěna socha Panny Marie. Mariánský pomník nechal vystavět Josef Žák za svého padlého syna Františka a také za všechny padlé muže z Kosteleckých Horek. Pod sochou světice od ústeckého kamenosochaře Františka Koukola (1866–1939) je umístěna pamětní deska s nápisem: *Tato památka se věnuje ke cti a chvále neposkvrněnému početí blahoslavené Panny Marie v době války ve které položil svůj život náš milý nezapomenutelný syn a bratr FRANTIŠEK ŽÁK v 18. roce věků svého i za ostatní vojíni padlé z naší osady. P. L. 1918 P.*

Pomník bratří Thérových ve Žďáru nad Metují

Okres Náchod

Pomník byl odhalen na zahradě statku Thérových 28. října 1920 za přítomnosti občanů, členů spolků a připomínal smrt tří bratrů Thérových v 1. světové válce. Josef Thér, učitel ve Žďáru, vstoupil v ruském zajetí do československých legií a padl v bitvě proti bolševikům 2. srpna 1918 poblíž městečka Spasskoje na Sibiři. Antonín Thér padl v Albánii a Karel Thér obětoval svůj život již 29. června 1915 v krvavých bojích na italsko-rakouské hranici. Kamenný vysoký pomník má vsazenou žulovou desku s vytesanými jmény a fotografiemi padlých bratří. Nad deskou je umístěna hlava Krista s trnovou korunou a pod deskou je položený vytesaný věnec se stuhou.

V roce 1928 na podnět některých občanů v době desetiletého trvání republiky bylo obecním zastupitelstvem usneseno zřídit pomník padlým vojínům z obce, který se nachází před budovou školy. Jeho slavnostní odhalení proběhlo 28. října 1928 a v tento den příbuzní obětí označili své domy černými prapory. Poté byla vzdána pocta padlým bratrům Thérovým u pomníku na zahradě.

Sousoší na staroměstském hřbitově v Náchodě

Na náchodském hřbitově jsou pohřbeni vojáci, kteří zemřeli na následky válečných zranění, zemřelí v náchodských lazaretech i exhumovaní vojáci, kteří byli převezeni zpět do vlasti. Za zmínku jistě stojí hrobka rodiny Holzbecherovy, v jejímž čele je umístěno mramorové sousoší rakouského důstojníka s chlapcem. Poručík Karel Špatenka, syn bývalého starosty ve Starém Městě nad Metují, padl 22. října 1914 nedaleko Ivangorodu v Ruském Polsku ve věku 22 let. Jeho sestra Marie, provdaná Holzbecherová, nechala v květnu roku 1916 jeho ostatky exhumovat a převézt do Náchoda, kde byl pochován do rodinné hrobky. Autoren krásné figurální práce je akad. sochař Arnošt Gausse (1910–1989).

1918 100 2018

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV | ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVIŠTĚ V JOSEFOVĚ

Pamětní desky

Vedle dochovaných pomníků padlým, kterými mohou být podle tvaru např. skalisko (balvan) se vsazenou nápisovou deskou, figurální pomník, krucifix, pilíř nebo obelisk a mnohé další se setkáme také s pamětními deskami, které byly nejčastěji zazděny do zdi budovy. Textová část je často doplněna reliéfní výzdobou.

Komerční banka v Náchodě

Bronzová pamětní deska na budově bývalé Městské spořitelny na Masarykově náměstí je dílem akad. sochaře Břetislava Bendy (1897–1983) a na novou budovu byla osazena v roce

1930. Figurální reliéf zpodobňuje v alegorii dějiny Náchoda a založení nového státu, Československé republiky. Uprostřed reliéfu je ženská postava představující Vlast s lipovou ratolestí, na levé straně je zobrazen útěk krále Friedricha Falckého s manželkou ze země a pod kopyty koní je uťatá hlava Tobiáše Štefka, náchodského měšťana a regenta panství Smiřických. Osvobozený národ představuje pravá polovina reliéfu, v čele průvodu vede lid na novou cestu alegorie Svobody, Ve spodní části reliéfu je nápis: *Podle pověsti prchal Náchodem 1620 po bitvě pobělohorské Bedřich Falcký, zimní král. 21. 6. 1621 na Staroměstském rynku byl s českými pány stat Tobiáš Štefek z Koloděj, purkrabí náchodský, jehož dům stával na těchto místech. Posvěcená krví velikých hrdinů od Zborova, Vouziers, Terronu, Doss Alto zrodila se naše svoboda 28. 10. 1918.*

V polovině 20. let minulého století vznikl záměr postavit pomník obětem války. Byl zřízen fond k vystavění pomníku, do kterého přispívaly soukromé osoby, firmy a město, taktéž byly do fondu vkládány i peníze získané z různých oslav a kulturních akcí. Jmenné seznamy pro vyhovotovení bronzových desek s obětmi padlých však byly stále neúplné a pomník obětem války se vytvořit nepodařilo.

Pamětní deska na sokolovně v Náchodě

Rozměrná bronzová reliéfní deska od prof. Jaroslava Horejce (1886–1983) je vsazena na sokolovně čp. 207. Sochař Horejc tvořil především stylizované protáhlé a přitom zavalité lidské figury s oválným obličejem, úzkýma očima a poměrně nevýrazným nosem. Často spolupracoval také s architekty (např. s Vilémem Kvasničkou aj.). Pamětní desku rozděluje nahá postava padlého vojína s praporem v pravé ruce do dvou polí. V pravém poli je uvedeno 13 jmen sokolů padlých ve válce, v levém poli jména pěti legionářů. Slavnostní odhalení pamětní desky proběhlo při slavnosti ve dnech 8. a 9. srpna 1931. K této příležitosti byl vydán *Almanach slavnosti odhalení pamětní desky legionářům a sokolům náchodským* v redakci Rudolfa Marka.

Jiráskovo divadlo v Hronově

Okres Náchod

U vstupního schodiště Jiráskova divadla je umístěna další pamětní deska od prof. Jaroslava Horejce, která je věnována padlým legionářům. Na desce je zobrazena polopostava raněného vojáka s puškou, v pozadí ruský pravoslavný kostel, ve spodní části se nachází hronovská zvonice. Mezi reliéfy je uveden se jmény sedmi legionářů text: *Vzdáleni vlasti za vlast padli. Legionáři a občané 1932.*

Pamětní tablo v Pecce

Okres Jičín

Pamětní tablo padlých mužů z Pecky a okolních obcí se nachází ve farním kostele sv. Bartoloměje. Plátno větších rozměrů s nalepenými fotografiemi padlých vojáků, zasklené v prostém dřevěném rámu bylo péčí sokolů a legionářů vystaveno už na konci roku 1919 u opatrovny, později bylo zavěšeno do kostela vpravo u oltáře.

Třebechovice pod Orebem

Okres Hradec Králové

Pomník s rozměrným reliéfem od sochaře Josefa Škody (1901–1949) je umístěný před sokolovnou. Bronzový reliéf na základovém žulovém kvádru znázorňuje vojáky ve zbrani, bitevní scénu. Sochaře v jeho výtvarných pracích především zajímala *otázka sochařského vyjádření pohybu figury jako hlavního nositele citového sdělení.* Po stranách reliéfu jsou uvedena jména obětí 1. světové války. Pomník byl odhalen v roce 1935 a slavnostní projev přednesl generál Rudolf Medek, který bojoval v bitvě u Zborova v řadách československých legionářů. Po roce 1945 byla na dolní část pomníku vytesána jména obětí 2. světové války.

1918 100 2018

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV | ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVIŠTĚ V JOSEFOVĚ

Zničené pomníky

Mezi většinu pomníků zničených po 2. světové válce patřily na území Královéhradeckého kraje především sochařská díla Emila Schwantnera (1890–1956). Schwantner vytvářel řadu pomníků padlým v celých Krkonoších. Z většiny pomníků zůstala jen torza, zdokumentováno je celkem 29 pomníků obětem 1. světové války, z tohoto počtu zůstaly zachovány pouze čtyři. Pomníky byly během 2. světové války a hlavně po roce 1945 bezohledně ničeny anebo byly odstraňovány německé nápisy na pamětních deskách. Dnes můžeme toto ničení chápat jako živelné osvobození a vymanění se ze všeho německého spojené s krutou minulostí.

Pomník v Hostinném

Okres Trutnov

Pomník v Hostinném stával na nároží ulic Poštovní a Horské v malém parčíku. O výstavbě pomníku bylo rozhodnuto na společném shromáždění členů Spolku válečných vysloužilců roku 1921 a k realizaci byl vybrán návrh sochaře Emila Schwantnera. Dlouho se přemýšlelo o vhodném místě pro pomník a nakonec byl výborem zvolen prostor před domem čp. 32.
Základy pomníku byly postaveny místním zedníkem a tesařským mistrem Ignatzem Janetschkem. Pomník byl sestaven do dlouhého oblouku z dórských sloupů nesených čtyřmi pilíři. Uprostřed pod křížem byla na soklu umístěna socha modlícího se vojáka a bronzová deska s 88 jmény padlých a zemřelých na následky zranění.
Na horní obrubě pomníku byl uveden letopočet 1914–1918 a nápis *Zu Ehren der Kriegsopfer der Stadt Arnau* (K uctění obětí války města Hostinného). K slavnostnímu odhalení došlo za veliké slávy v létě roku 1924. Pomník pak stál na svém místě celých 21 let až do podzimu roku 1945. Tehdy bylo rozhodnuto o odstranění pomníku jako symbolu připomínajícím dobu nesvobody. Byl rozbourán Němci čekajícími na odsun v rámci pracovní povinnosti. Při odstraňování pomníku bylo nalezeno mosazné pouzdro obsahující pamětní zápis o jeho výstavbě. Tento zápis se shodou šťastných náhod dochoval dodnes, je ukončen veršem básníka Goetha: *Blaze tomu, kdo na své otce rád vzpomíná, ten má radost z jejich činů, jejich velikosti, vypráví posluchačům a tiše se radujíc z jejich činů se cítí být jako následovník.*

Socha Vzdoru v Jičíně

Pomník, zničený v době okupace, byl umístěn od roku 1919 před bývalými kasárnami v Jičíně, v místech, kde dnes najdeme pomník Karla Havlíčka Borovského. Model sochy byl zhotoven již roce 1910 mladým sochařem Františkem Duchačem-Vyskočilem (1886–1927) z Hořic, zobrazoval celou postavu a nebyl zamýšlen pro Jičín. Akt mladého muže symbolizoval vzdor českého národa proti násilí. Z modelované postavy vyzařovala síla jeho myšlenky. Místo původně sochařem plánované čtyřmetrové postavy byla nakonec realizována v kameni pouze postava dvoumetrová, Osvětový odbor místní posádky, který sochu objednával, svou nerozhodností způsobil, že sochař měl velmi krátkou dobu na její realizaci. Pomník musel být odhalen 28. října 1919 k prvnímu výročí vzniku republiky. Velkolepý průvod vyšel ráno o 8. hodině z Nového Města k pomníku Vzdoru V Lipách, kde promluvil legionářský kapitán Paloušek a předal pomník městu. Starosta města Dr. Čihula poděkoval za umělecké dílo a přijal je v ochranu města. Ve svém projevu zdůraznil historickou symboliku této sochy Vzdoru, ale také její symboliku mravně výchovnou: *vzchopiti se k obdboji proti všemu, co naše mravní hodnoty snižuje, co činí z nás sobce, nenávistníky, požitkáře a lenochy.* Socha zobrazující vzdor českého národa proti běsnění musela v době okupace fašistům vadit, a proto byla zničena.

Pomník v Teplicích nad Metují

Okres Náchod

Poněkud zvláštní situace s obnovou pomníku padlým v 1. světové válce nastala v Teplicích nad Metují. Zastupitelé města se zabývali od konce roku 2017 obnovou zničeného Schwantnerova pomníku. Pomník byl slavnostně odhalen v červnu 1935 u horního zámku v počátku několikadenních oslav, kdy si Tepličtí připomínali 100 let od vydání privilegia císaře Ferdinanda I. Odpůrci obnovy pomníku namítají, že socha vojáka-trubače zobrazuje německého vojáka. Sochař však vytesal vojáka v rakouské uniformě. Socha stávala před zdí z pískovcových bloků, na které byly přichyceny čtyři černé desky se jmény více jak 80 obětí z města a okolí. Na prvním místě byl uveden starosta Teplic JUDr. Eduard Loewe, nadporučík střeleckého pluku č. 11, který padl v roce 1916 na italské frontě. Výtvarně připomínal pomník v Otovicích u Broumova.
Figura byla v polovině roku 1945 stržena traktorem, rozlomena při pádu na dvě poloviny, desky se jmény padlých odstraněny a na pomník byla instalována deska s nápisem *Dík Rudé armádě* (sejmuta po roce 1990). Rozlámaná socha byla odvezena na kraj obce a zakopána. Po roce 1980 byly fragmenty sochy náhodně objeveny při výkopu centrálního vytápění. Zmizely však pozlacené nápisové desky včetně spodní části sochy. Pro trutnovského sochaře Emila Schwantnera, který sám prošel útrapami 1. světové války, byla socha vojáka výjimečná. Snad se inspiroval pověstí o místním švédském trubačovi, který padl v horních Teplicích a oznamoval blížící se války či nemoci.

Pomník v Borovnici

Okres Trutnov

Obec Borovnice měla před 1. světovou válkou 1 210 obyvatel převážně německé národnosti. Od roku 1926 v obci existovala česká menšinová škola. V obecní kronice, která byla po roce 1945 odvezena kamsi do Německa, byl podle pamětníků údajně zápis o stavbě pomníku obětem 1. světové války u budovy školy datován rokem 1926. Pomník byl v roce 1955 rozebrán a jednotlivé části vysokého žulového pylonu použity do navážky pro právě budované parkoviště naproti kostelu. V čele pomníku bylo vytesáno asi 50 jmen občanů německé národnosti a 16 jmen českých na jeho bocích. Jména obětí nejsou známa, existuje pouze jedna nekvalitní fotografie z doby odhalení pomníku, roku 1926 (podle informací p. Bušáka st. z Borovnice).

Pomník v Zaloňově

Okres Náchod

Pomník v obci, slavnostně odhalený 28. září 1926, pocházel ze sochařské dílny Schreiber z Jaroměře. Iniciativu na stavbu pomníku podporoval p. Václav Hampel, zaloňovský rolník z čp. 12, kterému ve válce padl jediný syn. Na pomníku bylo uvedeno sedm jmen, dále mělo být uvedeno i osmnáct jmen padlých mužů ze Rtyně (část obce Zaloňov), kteří zemřeli v zajetí v Rusku, Itálii a na Balkáně.
V roce 1938 byla obec s většinou německy mluvících obyvatel připojena pod správu Německé říše. Po roce 1945 byl pomník zničen a do dnešních dnů je dochována pouze základová deska.

1918
100
2018

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV | ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVIŠTĚ V JOSEFOVĚ

Symbolika

Válečné pomníky jsou obvykle nositeli řady výtvarných symbolů, které připomínají válečné utrpení, zranění, běsnění i smrt, ale také hrdinství a neochvějnou naději pro budoucí generace. Mezi základní a často používané symboly patří kříže, vavřínové snítky a věnce, bohaté girlandy květů s listy nebo lipové ratolesti. Z vojenských zbraní a výstroje jsou symboly často zúženy na přilbu, která zůstala po padlém vojákovi, obvykle položená ve spodní části na soklíku nebo na vrcholu pylonu.

Pomníky s vojenskou přilbou a vavřínovou ratolestí najdeme např. v Nahořanech, Studnici nebo na hřbitově v Martínkovicích. Dekorativní sloupky pomníků občas mívají tvar dělových nábojnic, někde bývají ztvárněny dělové koule jako. V oblastech s německy mluvícím obyvatelstvem, např. v Libné, byl často zobrazen tlapatý kříž v oválu s věncem z dubového listí.

Muž, voják, pokud je na pomnících ztvárněn, se objevuje v mnoha podobách. Otec v uniformě, jenž se loučí s rodinou, často s dítětem, před odchodem na bojiště. Voják, bojovník a vítěz se zdviženou zbraní nebo praporem symbolizuje útok nebo vítězství, příkladem může být pomník Vítěz v Novém Městě nad Metují, Černíkovicích, Smidarech nebo Rychnově nad Kněžnou. Smutným ztvárněním je zpodobnění muže, těžce raněného nebo umírajícího vojáka, např. v Běcharech, Pecce, Měníku nebo raněného muže na pomníku ve Zvoli se zlomeným mečem, ale pod nohama se svrženými okovy. Postava raněného je občas ztvárněna s alegorickou ženskou postavou Vlasti – v Hrošce, Novém Hradci Králové, Žereticích nebo Velké. Postava muže, vojáka bývá stylizována i do podoby antického hrdiny, válečníka nebo bájného středověkého rytíře jako v Dřevěnicích. Trutnovský sochař Emil Schwantner vdechl svým postavám výraz trpících, unavených, ale i přesto silných a odhodlaných bojujících vojáků s vyzdvižením jejich individuality. Bojujícího francouzského legionáře v útočné poloze vleže po přískoku mezi zákopy naopak zobrazila sochařka Karla Vobišová na pomníku v Nové Pace,

Lev patří mezi nejznámější obecné heraldické figury, jako symbolický král zvířat vyjadřuje rytířské ctnosti, odvahu, sílu a statečnost, kromě toho je figurou znaku českého království. Lev představuje často u pomníku dominantní zobrazení, a to svou velikostí i odhodláním, kde zašlapává rakouského orla, např. v Rohoznici, Pekle nebo v Třebnouševsi.

S československým státním znakem, případně s jednotlivými znaky českých zemí a Slovenska se setkáváme na pomnících Královéhradeckého kraje poměrně často – v Bezděkově, Brodku, Sedlicích nebo Petrovičkách. Jen ve Studnici na Náchodsku se na jinak běžném pomníku sdružilo pět zemských znaků včetně Podkarpatské Rusi.

Pylon pomníku bývá občas zvýrazněn planoucím ohněm, symbolem čistoty a vítězství. Oheň a světlo patří k nejstarším přírodním symbolům, které planou a hřejí i uprostřed chladu a temnoty. Pro člověka je oheň nezbytnou podmínkou pozemského života: dává světlo a teplo, přináší potěšení i radost. Zároveň je i pradávným symbolem smrti a očisty. příkladem mohou být pomníky v Černilově nebo Osicích.

S tematickým ztvárněním a odkazem do slavných epoch naší historie, např. s obdobím přemyslovského státu, zobrazením Hradčan jako symbolu české stánosti nebo dobou husitskou se setkáme u pomníků v Dolní Radechové, Slatině nad Zdobnicí, Novém Hradci Králové nebo Svinarech.

Pomníky se vsazenými podobiznami padlých válečných hrdinů představují zcela specifické ztvárnění válečných památníků. Vytesaná jména na pomnících jsou ještě doplněna o keramické ovály s portréty padlých mužů, např. v Hlušicích, Babicích, Rašíně, Kosteleckých Horkách, České Čermné nebo Třesovicích.

S myšlenkou demokracie v nově se rodící republice, obhajovanou prezidentem T. G. Masarykem se na pomnících z války objevovala i podoba Prezidenta osvoboditele ve formě bust – v Pěčíně, Javornici, Šaplavě, Bílé Třemešné – nebo častěji reliéfů – v Šestajovicích, Červeném Kostelci, Zadražanech nebo Urbanicích.

Nahořany

Bolehošť

Loučná Hora

Dřevěnice

Hroška

Psinice

Slatina

Vrbice

Stěžery

1918
100
2018

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV | ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVIŠTĚ V JOSEFOVĚ

Zajatecké tábory a lazarety

Martínkovice

Zajatecký tábor v Martínkovicích se rozkládal na pozemcích klášterního dvora a na soukromých pozemcích. V letech 1915–1918 patřil mezi největší zajatecké tábory v Rakousku-Uhersku a byli zde internováni převážně Srbové, Rusové, Italové, ale i Rumuni, Poláci a Tataři. Stavba rozlehlého tábora začala v červnu 1915 a v listopadu téhož roku bylo do tábora přivezeno 700 srbských zajatců, do konce roku 1915 přibylo dalších 1 600 zajatců. Podle dochovaných pramenů zde již v lednu 1916 žilo asi 20 000 zajatých Srbů a Rusů. Na vymezeném území se nacházelo 256 objektů, baráků pro mužstvo, strážní oddíl, zajaté důstojníky, dále provozní objekty jako pekárny, kuchyně, truhlárny, kovárny, ševcovské a krejčovské dílny, prádelny, lázně, místnost pro hudební a divadelní produkce, školní místnost, operační místnosti, pitevna i vysvěcený kostel. Z Broumovských stěn byla pro tábor odebírána voda ze tří pramenů, hlavním zdrojem byl *Pramen bojovníků*. Vodovod byl položen zajatci tábora podél martínkovické silnice až ke křižovatce silnic Broumov-Božanov.

Poslední transport se zajatci dorazil do tábora 24. června 1918. Za dobu existence tábora zde bylo internováno přes 30 000 zajatců, k jeho zrušení došlo 29. října 1918 a na jeho místě bylo později vybudováno letiště. Vlivem nedostatečné lékařské péče a hladu se šířily epidemie. Zajatci umírali i kvůli surovému zacházení. Na táborovém hřbitově naproti martínkovickému kostelu sv. Jiří a Martina, kde je pohřbeno asi 2 700 zajatců, byl již v době války postaven monumentální pomník z umělého kamene, který projektoval neznámý ruský stavitel. Nižší podstavec s masivním křížem je na každé straně opatřen reliéfními nápisy v němčině a srbštině. Rovnoramenný kříž je ozdoben rostlinným dekorem a hlavou Krista.

Josefov

Pevnostní město Josefov sloužilo za světové války jako zajatecký tábor a cvičiště branců, kteří v prvních dnech války po základním výcviku odcházeli na frontu, aby doplnili stavy vojsk na bojištích. Kasárna se po příjezdu prvního vlaku s raněnými z bojů v Haliči v září roku 1915 přeměnila na lazarety – zraněnými vojáky se začala plnit vojenská nemocnice, dělostřelecká i jezdecká kasárna i vojenská zbrojnice. Brzy bylo rozhodnuto o stavbě velkého barákového města, zajateckého tábora. Ve čtyřech táborech bylo v krátké době postaveno 97 baráků s dalším příslušenstvím – infekčními objekty, prádelnami, kuchyněmi a záchody. Do jednoho baráku se vešlo 600–800 zajatců. Postupem času začala být v táborech obrovská nouze o potraviny a také se šířily infekční nemoci. Počátkem března roku 1915 byly postaveny velké pekárny, do jejich výstavby pekli pekaři pro tábor chléb v širokém okolí.

Zemřelí byli nejprve pohřbíváni na původním josefovském pevnostním hřbitově, již v prvním roce války byla jeho severní zeď probourána a upraven vchod do nové části hřbitova. Uprostřed byl postaven dřevěný kříž a okolo něj byli pohřbíváni i zemřelí z vojenských špitálů. Josefovské zastupitelstvo v roce 1917 rozhodlo o koupi pozemků na západní straně hřbitova, protože vojenský hřbitov byl již mrtvými přeplněn. V době světové války bylo v Josefově asi 42 000 zajatců, z toho jich podle evidence hřbitovních knih 2 488 zemřelo.

Na ruském zajateckém hřbitově se nachází monumentální pomník od poručíka Nikolaje A. Suškina (1881–1917) z Tuly a podporučíka Leonarda Dobrowolského z Kyjeva, s jehož stavbou se začalo roku 1916. Na stavbě pomníku se mj. podílelo i 25 zajatců, kameníků. Slavnostní odhalení proběhlo bez účasti civilní veřejnosti 17. prosince 1916. Pomník představuje Rus ve třech symbolických ztvárněních – přítomnost (plačící matka Rus kladoucí věnec k mohyle), minulost (postava ruského bohatýra opřeného o meč) a budoucnost (dvě dětské postavy, které si čtou v rozevřené knize ruské historie). Pomníku dominuje Kristova hlava s trnovou korunou. Pomník je opatřen nápisy ve staroruské azbuce, také citátem z evangelia sv. Jana: *Větší lásky nikdo nemá než ten, kdo duši položí za své přátele.*

Jičín, novoměstský hřbitov

Mezi první pomníky, ještě v době trvání velké války, patřil pomník pěšáka na novoměstském hřbitově z roku 1916. Vojáci, zemřelí ve zdejších vojenských nemocnicích, byli pochováváni v zadní části hřbitova, místo bylo později upraveno jako březový hájek, v dnešní době oddíl XIV. V hlavě každého rovu byl vsazen dřevěný kříž, opatřený plechovou tabulkou se jménem zemřelého.

V Jičíně např. fungovala c. k. záložní nemocnice, která byla pod správou plukovního lékaře MUDr. Josefa Ruta. Do prvních Vánoc sem bylo dopraveno a ošetřeno 5 276 vojínů, z nich bylo 45 % raněných, zemřelo zde pouze sedm vojínů. Od října roku 1914 platilo přísné nařízení pro všechny nemocnice ošetřující vojáky, kteří se vraceli z bojiště. Museli před odchodem do soukromé péče pobýt v ošetření nejméně 5 dní, aby bylo zjištěno, že netrpí nakažlivými chorobami.

Pískovcový pomník od sochaře Jaroslava Jedličky z Vojic byl na hřbitově posvěcen 1. listopadu 1916 Dr. Rudolfem Zhánělem, polním superiorem z Litoměřic, slavnostní řeč pronesl P. Jan Šimberský, jednatel místního odboru červeného kříže, po něm promluvil plukovník 43. pěšího pluku Herbert a starosta města Vojtěch Jirů. Vojenská hudba pod vedením Al. Bureše provedla několik skladeb. Pomník byl pořízen z dobrovolné sbírky a z příspěvku červeného kříže. Po první světové válce byl tento vojenský hřbitov znovu upraven, kříže byly odstraněny, navršené rovy byly srovnány se zemí a vždy čtyři spojeny v jeden hrob, který byl obložen umělým kamenem a označen čtyřmi litinovými čísly. Ostatky padlých vojáků byly kolem roku 1950 soustředěny do společného hromadného hrobu, který není v travnatém pruhu ani označen.

Týniště nad Orlicí

Již na začátku války, na podzim 1914, byla týnišťská měšťanská škola vyklizena a připravena pro ubytování vojska. Na počátku září zde nocovalo 500 mužů domobrany z Vysokého Mýta, ale už 16. září 1914 byli do provizorního lazaretu přijati první ranění. Nejdříve byli ranění umístěni v tělocvičně, ve sborovně byla zřízena lazaretní kuchyně. Později byli ranění ošetřováni i v některých učebnách a kabinetech. Lékařům Václavu Pumrovi a po jeho smrti i Jaroslavu Mejsnarovi pomáhaly v lazaretu týnišťské ženy. Do 6. května 1917, kdy byl lazaret uzavřen, zde bylo ošetřeno téměř 500 raněných.

Na počátku roku 1917 byli ve škole ubytováni i italští uprchlíci. Vyučování ovšem probíhalo dál.

1918 100 2018

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV | ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVIŠTĚ V JOSEFOVĚ

Náboženská symbolika

Pomníky padlým měly připomínat pozůstalým i obyvatelům místa bolestnou ztrátu blízkých na vojenských bojištích, často pohřbených daleko od svého domova. Utrpení a strádání vojáků na frontách bylo často přirovnáváno k utrpení Ježíše Krista. Symbolem výtvarného ztvárnění se tak stává i kříž připomínající smrt, ale také naději na vykoupení. Poměrně neobvyklým námětem je postava žehnajícího Krista s rozpaženýma rukama nad dřevěnými kříži na bitevním poli – na jednom z nich je pověšena přilba – na pomníku v Nebeské Rybné.

Na starších centrálních křížích hřbitovů byly v některých obcích po ukončení války umístěny pamětní desky se jmény padlých vojínů, např. v Dolním Přímu nebo Dobrém. Na kamenný kříž z poloviny 18. století v Uhlířích na Novopacku bylo vytesáno věnování padlým ve světové válce. V upomínku padlým vojákům byl v roce 1932 vystavěn pylon na hřbitově v Habřině, vyzdobený hlavou Krista. Pamětní desky se jmény obětí války najdeme i na zdech kapliček a kostelů – v Mladějově, Semechnicích, Trnově, Pěkově a jinde.

Ojedinělou prací je nadživotní socha žehnajícího Božského srdce Páně v Hradci Králové v katedrále sv. Ducha od sochaře Čeňka Vosmíka (1860–1944). Byla věnována padlým spolubratrům a na podstavci nese nápis *Památce našich padlých bratří věnují vděční osadníci Králové Hradečtí. L.P. 1922.* Na další straně podstavce je citováno evangelium sv. Matouše. Inspirací pro sochu byla Vosmíkova socha Božského srdce Páně pro poutní místo Hostýn na Moravě. S obdobným pojetím Vosmíkovy sochy se můžeme setkat i v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Chrudimi (1928).

S vyobrazením zemského patrona, sv. Václava, se setkáme jen na pomníku odhaleném 5. srpna 1923 ve Slatině od hradeckého sochaře Jaroslava Samka. Na rozměrném pískovcovém pomníku je v kameni ztvárněna stojící postava vojína se skloněnou hlavou, který drží v pravé ruce vlajku a v levé přilbu. Svatý Václav, patron české země, přijíždí na koni a korunuje vojína věncem z lipových listů. Autor ve svých námětech často zpodobňoval návrat k slavné minulosti a alegoriím jako např. u pomníku v Brněnské ulici na Novém Hradci Králové, kde na pozadí figurálního výjevu je vytesána silueta Hradčan.

K uctění památky padlých vojáků byl v Krabčicích na návsi zhotoven krucifix s anděly a modlící se Pannou Marií, který byl poničen po 2. světové válce. Pomník byl podle svědectví paní Škodové, dcery mlynáře Hanuše v Krabčicích, postaven obcí po skončení velké války. Po odsunu Němců byl povalen a rozlámán na několik kusů. Zásluhu na opravě pomníku v roce 1998 měl starosta obce Dolany Bohumil Kočica.

Náboženská tematika se často objevovala i v reliéfním zobrazení na válečných pomnících s anděly objímající padlé vojáky, např. ve Zlíčku (část obce Vysoká Srbská), kde je u lipových větví vyrůstajících z vysokého kmene položena u kořenů ještě trnová koruna. Autorem tohoto pomníku je kamenický mistr Josef Mádle (*1886) ze Zbečníku, který zhotovil mnoho pomníků především na Náchodsku – v Bělém u Machova, Suchém Dole, Rokytníku u Hronova ad.

Nebeská Rybná

Javorník

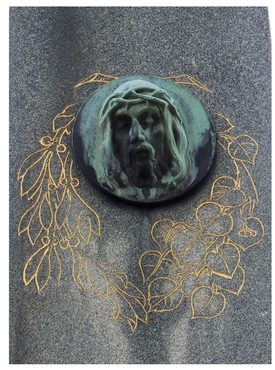
Habřina

Holín

Budín

Dolní Přím

Krabčice

Petrovičky

Zlíčko

1918
100
2018

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV | ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVIŠTĚ V JOSEFOVĚ

Památná místa Královéhradeckého kraje

Lidská paměť je krátká. Jak plyne čas, mizí nám z paměti podrobnosti a zůstává jen část toho, co jsme viděli nebo zažili. I to, co zůstane, je navíc ovlivněno tím, jak jsme my sami událost nebo místo vnímali. Řada událostí nebyla zapsána, mnoho staveb po čase zaniklo. Mnoho událostí se však naši předkové rozhodli zvěčnit, aby na ně budoucí generace nezapomněly – pro upomínku, připomenutí, pro uchování v paměti. Vložili do nich svůj výtvarný názor, stavební či řemeslný um. Tyto stavby a artefakty nám připomínají, jak a čím naši předkové žili. Dnes je chráníme a nazýváme je památkami.

Odtud pramení myšlenka zabývat se památnými místy Královéhradeckého kraje. Místy, která jsou pozoruhodná tím, co v nich lze nalézt a co připomínají, vždy s odkazem na lidské konání. Velmi silná jsou místa, do kterých naši předkové umístili pomníky padlým ve válkách. Stejně tak nás zaujmou smírčí kříže nebo jakákoliv jiná kamenosochařská díla spojená s projevy víry. Na vznik samostatného Československa odkazují lípy svobody nebo Husovy sbory Církve československé. Pracovitost našich předků a způsob jejich obživy připomínají například sýpky, rybníky, mlýny, jejich technickou zdatnost zase mosty, vodní díla a další technické památky. Památná místa lze nalézt téměř všude, avšak záleží na nás, zda si je takto s úctou pojmenujeme a budeme se k nim odpovídajícím způsobem chovat. Hledejme je, chraňme je. Z úcty k našim předkům, z povinnosti vůči našim potomkům, nám samým pro radost a obohacující poznání.

Úvodní text Jiří Balský
Texty Jiřina Jelínková, Viktor Blažek, Eva Macková
Fotografie Petr Omelka, Eva Macková, Viktor Blažek
Grafická úprava Jiří Lampa
Mapový podklad © Český úřad zeměměřický a katastrální, www.cuzk.cz, r. 2018,
upravil Marek Pacák
Portréty tvůrců Historický ústav AV ČR, Informační systém abART
Historické pohlednice Karel Čermák

Děkujeme všem, kteří spolupracovali při sbírání materiálu nejen pro tuto výstavu, ale i publikace, které vznikají spolu s ní – Evě Bílkové a Radce Janků (Státní okresní archiv Jičín), Janě Kořínkové a Haně Fajstauerové (Regionální muzeum a galerie Jičín), Vlastimilu Grofovi (Městský úřad Trutnov), Vlastimilu Málkovi a Ondřeji Vašatovi (Muzeum Podkrkonoší v Trutnově), Ladislavu Jezberovi (Střední průmyslová škola kamenická a sochařská v Hořicích), restaurátorce Pavle Szabové, Janu Čížkovi (Státní okresní archiv Náchod), Radce Holendové (Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou), Jaroslavě Pospíšilové a Josefu Šrámkovi (Muzeum východních Čech v Hradci Králové), Jiřímu Bischofovi (Obecní úřad Staré Buky), Lucii Potůčkové (Městys Mladé Buky), Jaroslavu Hovorkovi (Obecní úřad Třebešov), Petře Kopecké a Dagmar Smetiprachové (Obecní úřad Stěžery). Dále děkujeme za spolupráci Tiskárně GLOS Semily, s.r.o. při grafické přípravě, sazbě a výrobě.
Výstava je připravena v rámci oslav stého výročí vzniku Československa za finanční podpory Ministerstva kultury České republiky.

1918 100 2018

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV | ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVIŠTĚ V JOSEFOVĚ